

Metlan työraportteja **217**

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp217.htm>

ISBN 978-951-40-2339-2 (PDF)

ISSN 1795-150X

Luontomatkailuyritystoiminnan laajuus: Internet-aineistoon pohjautuva selvitys

Leena Petäjistö ja Ashley Selby

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute -sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmää ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18
01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2101
sähköposti info@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät Petäjistö Leena ja Selby Ashley			
Nimeke Luontomatkailuyritystoiminnan laajuus: Internet-aineistoon pohjautuva selvitys			
Vuosi 2011	Sivumäärä 33	ISBN 978-951-40-2339-2 (PDF)	ISSN 1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet HYV-ohjelma, Metsän matkailu- ja virkistyskäyttö liiketoimintamahdollisuutena / Hanke 3529			
Hyväksynyt Seija Tuulentie, Metsästä hyvinvointia -tutkimusohjelman johtaja, 13.12.2011			
Tiivistelmä <p>Luontomatkailu voidaan määritellä käsittämään lähes kaiken luontoon tukeutuvan matkailun tai se voidaan rajata hyvin tiukasti koskemaan ainoastaan ei-motorisoitua matkailua luonnossa. Määrittelyn moninaisuus on yksi syy siihen, että luontomatkailuyritysten lukumäärää tai niiden merkitystä nykytilanteessa ei tunneta.</p> <p>Tässä luontomatkailuyrityksiä koskevassa raportissa on esitetty sekä kansainvälisiä että kotimaisia matkailun ja luontomatkailun määritelmiä. Niihin tukeutuen rajattiin luontomatkailuyritys sellaiseksi yritykseksi, jonka toiminnalle luonto tuo kilpailuetua. Internetistä kerätyn aineiston ja yrityksille tehdyn kirjekselyn ennakkotulosten avulla raportissa on arvioitu luontomatkailuyritysten lukumääriä perustuen valittuun määritelmään eri toimialoilla ja verrattu niitä mm. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikka-tilastojen lukumääriin.</p> <p>Tutkimuksen perusteella havaitaan, että yrittäjän oma näkemys luontosuhteen merkityksestä yrityksen toiminnan kannalta on hyvin tärkeässä asemassa arvioitaessa luontomatkailuyritysten määriä eri toimialoilla. Arviot yritysten lukumääristä vaihtelivat suuresti sen mukaan kuinka vahvasti yrityksen toiminta yrittäjän mielestä perustuu luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä. Pelkästään luonnon mainintaan yritysten kotisivuilla perustuvan arvion mukaan Suomessa toimisi yhteensä noin 8 000 luontomatkailuyritystä. Jos yritysten toiminnan edellytetään perustuvan vahvasti luontoon yrittäjän omasta näkökulmasta, arvioidaan luontoyritysten lukumääräksi noin 3 000, mikä on noin 40 prosenttia internet-aineistosta arvioidusta yritysten määrästä. Ravitsemusala ei ole mukana arvioissa.</p> <p>Tutkimuksen mukaan Suomessa toimisi enemmän matkailuyrityksiä kuin tilastokeskuksen tilastot ja arviot antavat olettaa. Tilastoinnin ulkopuolelle jää runsaasti, ainakin noin 3 000 yritystä, koska yritykset tilastoivat luultavasti muille toimialoille päätoimialansa mukaan. Myös luontomatkailun osuus saattaa olla aiemmin arvioitua suurempi.</p> <p>Työ oli esitutkimusluonteinen ja aineisto kerättiin ennen kaikkea jatkotutkimuksia varten. Jatkotutkimuksissa on tarkoituksena selvittää luontomatkailuyritysten toimintaa ja toimintaympäristön merkitystä yrityksille.</p>			
Asiasanat Matkailuelinkeino, luontomatkailu, matkailuyritys			
Julkaisun verkko-osoite http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp217.htm			
Tämä julkaisu korvaa julkaisun			
Tämä julkaisu on korvattu julkaisulla			
Yhteydenotot Leena Petäjistö, PL 18, 01301 Vantaa. Sähköposti leena.petajisto@metla.fi			
Muita tietoja Julkaisun taiton teki Sisko Salminen, Metla.			

Sisälllys

1 Johdanto	5
1.1 Tausta ja selvityksen tarkoitus	5
1.2 Matkailuelinkeinon merkitys taloudessa	6
1.3 Matkailuelinkeino käsitteenä	7
1.4 Luonto-, eko- ja maaseutumatkailu	9
1.4.1 Luonto- ja ekomatkailu	9
1.4.2 Maaseutumatkailu	11
2 Mitä luontomatkailuyrittäjyys on?	12
3 Luontomatkailualan yritysten rekisteritarve	14
3.1 Käytettävissä olevat tietolähteet	14
3.2 Yritystietojen kerääminen	15
4 Luontomatkailuyritysten määrä ja toimiala.....	16
4.1 Aineiston yritykset	16
4.2 Yritysten oma arvio luonnon merkityksestä yritystoiminnalle	18
4.3 Yritykset koko maassa.....	20
5 Johtopäätökset.....	21
5.1 Vertailu muihin tietolähteisiin	21
5.2 Keskustelu.....	23
Kirjallisuus	25
LIITE 1.....	28

1 Johdanto

1.1 Tausta ja selvityksen tarkoitus

Matkailu työllistää maailmassa yli 200 miljoonaa ihmistä, ja maailman matkailujärjestön UNWTO:n pitkän ajan kasvuennusteen mukaan kansainvälisen matkailun odotetaan kasvavan yli 4 prosenttia vuoteen 2020 mennessä (UNWTO 2010). Toisaalta matkailukysynnän ja matkustusmotiivien uskotaan myös monimuotoistuvan, yksilöityvän ja muuttuvan aktiviteetti- tai teemapainotteiseksi (esim. Sievänen 2005, KTM 2006, Harju-Autti 2009, 2010, Tyrväinen & Järviluoma 2009).

Luonto on katsottu usein Suomen matkailun tärkeäksi vetovoimatekijäksi ja luontomatkailu matkailun nopeimmin kasvavaksi osa-alueeksi (esimerkiksi Vuoristo 1998, Verhelä & Lackman 2003, Koivula & Saastamoinen 2005, Saarinen 2005). Huomattava osa Suomen matkailusta perustuu luontoon. Matkailun edistämiskeskus on arvioinut luontomatkailun osuudeksi neljänneksen koko Suomen matkailusta (Koivula & Saastamoinen 2005). Luonnon merkitys on suuri myös ulkomailta Suomeen suuntautuvassa matkailussa (esim. MEK 2010). Luontomatkailu liitetään usein maaseutuun, mutta sitä voi olla myös kaupungeissa (Ympäristöministeriö 2002). Erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomessa luonnolla on keskeinen sija. Se on oleellinen tekijä retkeilyssä, moottorikelkkailussa, veneilyssä, kalastuksessa tai metsästyksessä. Sillä on suuri merkitys myös mökkimatkailussa.

Ympäristöministeriön asettama luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä (Vilmat) arvioi jo 2000-luvun alussa luontomatkailun tulevaisuuden kasvumahdollisuudet hyväksi (Ympäristöministeriö 2002). Luontomatkailun kysyntää kasvattaviksi tekijöiksi on mainittu muun muassa kaupungistuminen, ikääntyminen, väestön koulutustason ja tulotason kohoaminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja työn ja vapaa-ajan lomittuminen sekä etätyö ja vapaa-ajan asuntojen käyttöasteen nouseminen (esim. Sievänen 2005, Tyrväinen & Järviluoma 2009, Uusivuori & Niinistö 2011). Luonto tarjoaa myös mahdollisuuksia erilaisille uusille matkailutuotteille ja -palveluille.

Tyrväinen ym. (2002) selvittivät vuosituhanen alussa luontomatkailuyrittäjien näkemyksiä luonnon tarjoamista mahdollisuuksista ja luontomatkailun tilasta ja kehitysnäkymistä. Tutkimuksen mukaan luontomatkailuyrittäjät eteläisessä Suomessa näkivät luontomatkailun yleisen tilanteen myönteisenä, mutta palveluiden laadussa oli tuolloin vielä parantamisen varaa. Suurimmat puutteet luontoyritysten toiminnassa löytyivät markkinoinnista ja yhteistyön puutteesta. Tutkimuksessa erotettiin kaksi matkailuyrittäjän perustyyppiä. Toinen oli mökkimajoitusta vuokraava yrittäjä, jolla ei ollut vankkaa käsitystä asiakkaittensa ympäristöodotuksista ja toinen oli asiakkaiden odotuksiin perehtynyt ohjelmalveluita tarjoava yrittäjä. Tyrväisen ym. (2002) mukaan matkailijoiden kiinnostuksesta kilpailtaessa on olennaista tarjota muista erottuvia ja yksilöllisiä tuotteita. Matkailuyritysten kannalta on myös olennaista omien vahvuuksien tunnistaminen ja käyttöön ottaminen.

Edellä esitetystä voidaan havaita, että luontomatkailun merkityksen uskotaan kasvavan nykyisestään, mutta toisaalta on todettava, että nykyistä luontomatkailun laajuutta ei täsmällisesti tunneta. Esimerkiksi Koivula ym. (2005) toteavatkin, että ”useat asiantuntija-arviot pitävät luontomatkailua yhtenä matkailun nopeimmin kasvavista muodoista, vaikka väitteen tueksi on vain harvoin

esitetty tilastollista aineistoa”. Tämä johtuu siitä, että jo matkailu sinänsä (ja luontomatkailu erityisesti) on hyvin monitahoinen ja moniulotteinen ilmiö sekä vaikeasti rajattava toimiala. Tämä on havaittavissa esimerkiksi siinä, että olemassa olevat tilastot ja tilastojulkaisut matkailustakin ovat hyvin sekavia ja epätarkkoja. Toimialoittain saattaa olla jopa 30 prosentin eroja yritysten lukumäärissä.

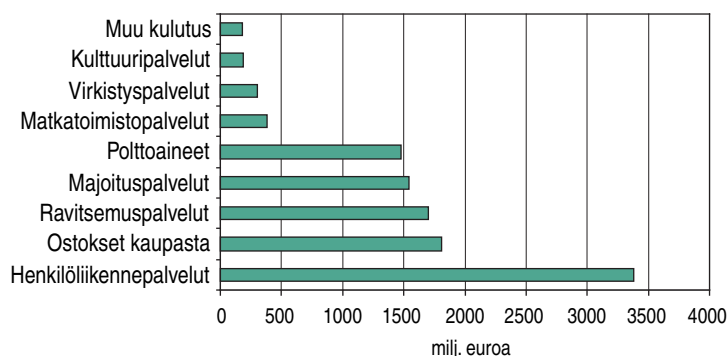
Luontomatkailun ollessa kyseessä syynä on se, että vaikka luontomatkailua on määritelty monin eri painotuksin ja monien eri tahojen toimesta, mikään taho ei ole kyennyt ainakaan tilastojen keräämisen kannalta selkeästi ja yhteneväisesti määrittelemään, mitä luontomatkailu oikeastaan pitää sisällään. Siten ei täsmällisesti tiedetä, mitkä ovat luontomatkailuyrityksiä ja mikä niiden merkitys on esimerkiksi työllisyyden ja tulojen kannalta. Lisäksi monien luontomatkailupalveluita tuottavien yritysten koko on hyvin pieni ja palveluita tuotetaan muiden palveluiden tai toimintojen ohella, jolloin niiden tilastointi on hyvin hankalaa. Kuitenkin luontomatkailulla nähdään olevan muuta matkailua vahvempi yhteys ja vaikutus erityisesti paikalliseen kulttuuriin ja sen kehittämisellä katsotaan voitavan edistää myös syrjäisten maaseutualueiden elinvoimaisena pitämistä (MEK 2010). Luontomatkailun kokonaiskuvan hahmottamisen ja alan seurannan kannalta olisikin tärkeää luontomatkailun käsitteen määrittely niin, että alan seuranta olisi mahdollista myös tilastojen valossa.

Tässä raportissa esitetään matkailun ja erityisesti luontomatkailun yleisiä kansainvälisiä ja kotimaisia määritelmiä ja pyritään täsmentämään luontomatkailuyritysten määrittelyä niin, että maassamme toimivien luontomatkailuyritysten lukumääriä ja mahdollisesti myös niiden merkitystä voitaisiin arvioida internet-aineiston avulla.

1.2 Matkailuelinkeinon merkitys taloudessa

Matkailu on yksi maailman suurimmista elinkeinoista. Alan arvioidaan työllistävän yli 10 prosenttia maailman kokonaistyövoimasta. Euroopan unionin alueella matkailun osuus BKT:stä on reilut 6 prosenttia ja ala työllistää noin 9 miljoonaa ihmistä (Harju-Autti 2010). Hotelliyöpymiset Euroopassa lisääntyivät vuodesta 1996 vuoteen 2006 noin kolmanneksella (Tyrväinen & Järvi- luoma 2009).

Matkailulla on Suomessakin merkittävä vaikutus kansantalouteen ja työllisyyteen. Suomessa matkailun osuus BKT:stä vuonna 2009 oli 2,3 prosenttia ja matkailun kokonaiskulutus vuonna 2007 oli noin 11 miljardia, josta kotimaisen kulutuksen osuus oli 29 prosenttia (Tilastokeskus

Kuva 1. Matkailun kokonaiskulutuksen (10 958 miljoonaa euroa) jakauma tuotteittain Suomessa v. 2007.
Lähde: Tilastokeskus, Matkailutilinpito 2009.

2009, Harju-Autti 2010). Rajahaastattelututkimuksen mukaan vuonna 2010 Suomessa kävi 6,2 miljoonaa muualla kuin Suomessa asuvaa matkustajaa. Eniten matkailijoita Suomeen tuli Venäjältä, Ruotsista ja Virosta (MEK 2011).

Selkeästi suurin osuus matkailun kokonaiskulutuksesta vuonna 2007 kuului henkilöliikennepalveluille, yli 3,3 miljardia euroa. Seuraavaksi eniten kulutettiin kauppaostoksiin, ravitsemuspalveluihin, majoituspalveluihin ja polttoaineisiin; jokaiseen vajaasta 1,5 miljardista eurosta reiluun 1,8 miljardiin euroon. Kokonaiskulutuksesta suhteellisesti pienemmän osan veivät matkatoimistopalvelut, virkistyspalvelut, kulttuuripalvelut ja muu kulutus, kukin 177–383 miljoonan euron osuudellaan. Tuotekohtaisen matkailun osuudet maassamme ilmenevät kuvasta 1. Kaikkiaan matkailu työllisti vuonna 2004 välittömästi noin 60 000 henkilöä (KTM 2006).

Matkailuelinkeinon merkitys korostuu Suomessa paikallisesti erityisesti syrjäisillä alueilla sijaitsevien matkailukeskusten yhteydessä. Pääosa matkailukeskuksista sijaitsee taajamien ja kasvukeskusten ulkopuolella. Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset ja myös yöpymiset ovat kuitenkin keskittyneet voimakkaasti alueille, joille myös väestö ja muukin tuotanto ovat keskittyneet. Ulkomaiselle matkailijalle luonto ja siihen liittyvät aktiviteetit ovat merkittävimmät syyt valita Suomi matkailukohteeksi (KTM 2006).

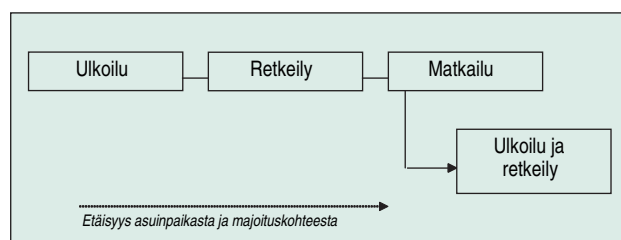
1.3 Matkailuelinkeino käsitteenä

Matkailuala ei ole virallinen toimiala. Se toimii monella tasolla ja hyödyttää monia toimialoja ja koostuu useista alatoimialoista. Matkailua onkin määritelty ja pohdittu monissa tutkimuksissa ja monissa yhteyksissä sekä kansainvälisesti että kansallisesti.

Maailman matkailujärjestön (WTO) yleismääritelmän mukaan matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat ja oleskelevat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevassa paikassa korkeintaan yhden vuoden vapaa-ajanvietto-, liikematkatai muussa tarkoituksessa. Matkailu kattaa siten sekä vapaa-ajan matkailun että työmatkailun. Suomen matkailutilastossa käytetään matkailusta samaa yleismääritelmää (esim. Tilastokeskus 2004).

Matkailuelinkeinon moniulotteinen rakenne ja monitasoisuus näkyvät selvästi myös tilastoinnissa. Esimerkiksi Tilastokeskuksen toimialaluokituksessa (TOL 2008, LIITE 1) matkailu on edustettuna 23:ssa eri 5-numeroisessa toimialaluokassa.

Matkailu erotetaan retkeilystä ja ulkoilusta sen perusteella, että se ei tapahdu arkiympäristössä (kuva 2). Ulkoilu, virkistys ja retkeily tarkoittavat lähinnä vapaa-ajan käyttöä tai -aktiviteetteja, joita voidaan toteuttaa myös jokapäiväisessä ympäristössä. Niihin ei siten sisälly välttämättä

Kuva 2. Matkailun suhde ulkoiluun ja retkeilyyn (Hemmi 1995).

liikkumista lähtöalueelta kohdealueelle eikä välttämättä myöskään (matkailu) palvelujen käyttöä. Matkailu voi kuitenkin sisältää ulkoilua ja retkeilyä.

Kansainvälinen matkailuelinkeino koskeva kirjallisuus perustuu usein Sessan (1983) määrittelymään. Sessan mukaan matkailun tarjonta on tulos kaikesta toiminnasta, joka tuottaa tavaroita tai palveluita, jotka liittyvät matkailun kysyntään ja ilmenevät matkailuelinkeinon kulutuksena. Sessan (1983) mukaan matkailuelinkeinon elementit ovat seuraavat:

Matkailuresurssit

- Luonnon resurssit
- Henkilöresurssit

Yleinen ja matkailullinen infrastruktuuri

- Kommunikaation ja liikkumisen keinot
- Sosiaaliset rakenteet (laitokset)
- Perusrakenteet (laitokset)
- Telekommunikaatio

Vastaanottorakenteet

- Hotellit, majatalot, kaupungit ja kylät
- Loma-asunnot
- Asunnot matkailuelinkeinon palveluksessa oleville
- Ravintolat ja kahvilat

Vapaa-ajan käyttö ja urheilumahdollisuudet

- Virkistäytymis- ja kulttuuriset kohteet
- Urheilumahdollisuudet ja paikat

Matkailijan vastaanotto

- Matkatoimistot
- Hotellien paikalliset palveluiden myyntiorganisaatiot
- Info-pisteet
- Autovuokraamot
- Oppaat ja tulkit

Matkailuelinkeino on globaalisti muuttunut tai muuttumassa. ”Vanhalle” matkailulle on ollut tyyppillistä esimerkiksi massaturismi. Siinä on ollut tärkeää auringon ottaminen tai halpa hinta, ja silloin suurtuotannolliset edut ovat olleet tärkeässä asemassa (Poon 1993, Page & Dowling 2001). Poon (1993) mukaan ”uudelle” matkailulle sitä vastoin on tunnusomaista loman joustavuus, yksilöllinen palvelu (jossa kuitenkin otetaan huomioon myös suurtuotannolliset edut), palvelujen tarjonnan perustuminen asiakkaiden vaatimuksiin ja myös se, että massamarkkinointi ei ole dominoivaa ja markkinoinnissa otetaan huomioon jokaisen yksilön omat taustat. Vaikka matkailu on edelleen tuote suurille joukoille, ovat asiakkaat nyt aikaisempaa kokeneempia matkailijoina, paremmin koulutettuja, määränpääorientoituneita sekä joustavampia ja ”vihreämpiä”. Nykyisin asiakkaat arvostavat myös aikaisempaa enemmän matkakohteiden ympäristöä ja kulttuuria.

1.4 Luonto-, eko- ja maaseutumatkailu

1.4.1 Luonto- ja ekomatkailu

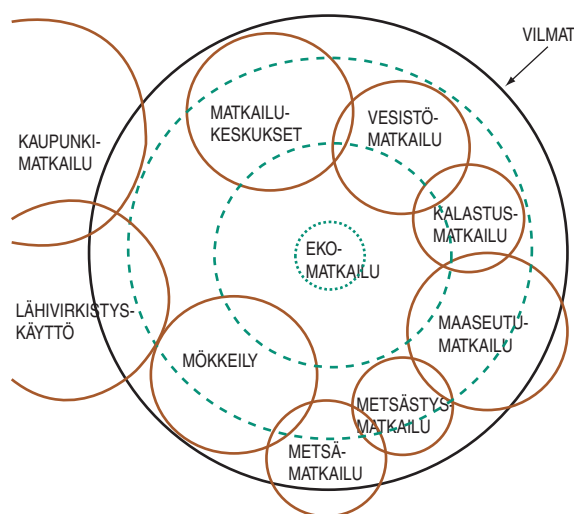
Luontomatkailun tai luontoon perustuvan matkailun määrittelyminen on osoittautunut matkailun määrittelyäkin vaikeammaksi. Sen määrittelyä on mietitty sekä useissa yleisissä matkailua koskevissa tutkimuksissa ja oppikirjoissa että myös luontomatkailua koskevissa tutkimuksissa ja tutkimusartikkeleissa, mutta yhtenäistä kansainvälistä tai edes kansallista määritelmää ei ole kyetty saamaan aikaan.

Luonto voidaan nähdä matkailussa eri rooleissa. Se voi olla merkittävä vetovoimatekijä ja toimintaympäristö tai se voi jäädä vain taustaksi muulle toiminnalle. Se voi olla myös hyödyntämisen tai oppimisen kohde. Tyrväisen ja Tuulentien (2010) mukaan luontomatkailun kannalta olennaista on se, että luonto voidaan nähdä joko kulissina toiminnalle tai itseisarvoisena nautinnon kohteena ja kaikkena siltä väliltä. Luonnon virkistyskäytöstä luontomatkailua on se, mikä ei ole päivittäistä lähivirkistystä.

Luonto- ja ekomatkailu ovat omanlaistaan matkailua, joissa tiettyjen kriteerien tulee täytyä. Buckley (1994) on kartoittanut luonto- ja ekomatkailun sisältöä ja luonnetta. Buckley jakaa toimialan osiin ja tarkastelee osasektoreiden ominaisuuksia useista eri näkökulmista, muun muassa siitä, mikä erottaa osasektorit toisistaan, tai mikä on osasektoreiden koko ja kasvupotentiaali, tietotarpeet, omistusrakenteet jne. (taulukko 1).

Myös Suomessa tehdyt luonto- ja ekomatkailua koskevat määritelmät poikkeavat toisistaan ja niille on olemassa useita hyvinkin eritasoisia ja eri asioita painottavia määritelmiä, joista osa on varsin laajoja ja osa tiukempia.

Tiukissa määritelmissä hyväksyttävälle luontomatkailulle asetetaan rajoituksia ja reunaehtoja. Reunaehdot voivat koskea esimerkiksi kestävyyttä, lihasvoimin liikkumista tai ympäristövastuullisuutta. Tällöin luontomatkailu rinnastuu ekomatkailuun (kuva 3). Esimerkiksi Suomen Latu ry

Kuva 3. Luontomatkailun laajat ja suppeat määritelmät (Koivula ym. 2005)

Taulukko 1. Matkailun luonne ja alasektorit (Buckley 1994).

Alasektorin kuvaus	Luontoon perustuva matkailu	Ekologisesti kestävä matkailu	Luonnonsuojelua tukeva matkailu	Ympäristön huomioon ottava matkailu
Perustelu	Tuote, houkuttelevuus	Toiminta, hallinto	Tulot ja hankinnat	Käyttäytyminen, asenteet (yksilön), koulutus, etiikka (palvelun tuottaja)
Vaihtoehtoiset nimet	Ekomatkailu, luontoluomatuote, vihreä matkailu	Ympäristövastuullinen matkailu, kestävästi johdettu matkailu	Kansalaisjärjestöt (NGO) säätiöt, yhteisöt ja yritykset	Ekomatkailu
Erikoispiirteet	Luontoympäristö on kohteen päähoukutin	Erikoistoimenpitein vähennetään matkailun vaikutuksia ympäristöön	Tulot tai toimenpiteet ovat osa ympäristönsuojeluorganisaation luonnonsuojelutoimenpiteitä	Asenteet luontoa kohtaan, tarkoituksenmukainen käyttäytyminen, joka minimoi matkailun vaikutukset (yksilö) ja koulutus tai säännöt, jotka muuttavat asiakkaiden asenteet luontoa kohtaan (palvelun tuottaja).
Ympäristön-suojelua koskevat asiat	Suojelun arvo: osallistuminen ympäristönsuojeluun. Ekologisen kantokyky	a) Energiatietoisuus, kasvi-huoneilmiö, ilman ja veden säästymisen b) Resurssien käyttö, jätteiden hallinta ja keräys	Luonnonsuojelun rahoituksen keinot: a) Suorat tuet kansalaisjärjestöille lähtö- tai päämäärämaassa b) Suorat tuet päämäärämaalle	a) Suojeluarvojen vaikutukset: ekologinen kantokyky b) Uusien ekologisten arvojen siirtäminen muille käyttäytymisen alueille
Toimiala, joka hyötyy	Lomakeskusten omistajat safareiden ja matkojen järjestäjät	Lomakeskusten omistajat, lentoyhtiöt, linja-autoyritykset, hotelliketjut ja matkanjärjestäjät	Erikoistuneet ekomatkailu-yritykset, ei-voittoa tuottavat järjestöt	Erikoistuneet ekomatkailu-yritykset, ei-voittoa tavoittelevat järjestöt ja yksittäiset matkailijat
Koko ja kasvu	Keskikokoinen, nopeasti kasvava	Suurin osa matkailu-(yrityksistä) teollisuutta, stabili koko	Pieni hidaskasvuinen alasektori	Tällä hetkellä pieni, mutta nopeasti kasvava
Teollisuuden osa	Päämäärä, markkinointi	Toiminta, hallinto	Ostokset ja voitot	Koulutusohjelmat
Korporatiiviset (yhteisöluonteiset) aktiviteetit	a) Vihreä markkinointi b) Mahdollisuudet maankäyttöön c) Vaikutukset tuloihin: käytön useus ja kantokyky	a) Asiakkaiden odotukset b) Energian säästö c) Jätehuolto d) Terveys- ja turvallisuusvaatimukset	a) Korporatiiviset rakenteet, osakkeenomistajan prioriteetit b) Kohderyhmämarkkinointi, luonnonsuojelurahoitus osana myyntistrategiaa c) Käytetään paikallista työvoimaa	a) Asiakkaiden odotukset b) Suhde asiakkaisiin c) Kohderyhmämarkkinointi d) Koulutusohjelmat
Korporatiivisen (yhteisöluonteisen) ympäristönhallinnan keinot	Asiakkaan käyttäytymisen muuttaminen esim. kokeneiden oppaiden, johtajien tai ryhmäetiikan avulla.	a) Asiakkaiden koulutus b) Ympäristö- ja energiatiilipito c) Parannettu teknologia	a) Markkinointistrategiat b) Hankinta- ja työllisyyspolitiikka	Asiakkaan käyttäytymisen muuttaminen esim. kokeneiden oppaiden, koulutusohjelmien, matkaohjelmien tai ryhmäetiikan avulla
Politiikan vaihtoehdot	a) Matkailijoiden kouluttaminen b) Luonnon kestävyuden vahvistaminen c) Matkailijamäärien rajoittaminen d) matkailuteollisuuden käytön vahvistaminen	a) Ympäristölainsäädännön vahvistaminen b) Energian hinta c) Teollisuuden toimintanormit	a) Päämäärämaa: ei tarvitse politiikan vaihtoehtoja b) Päämäärämaa: tariffit ja verot; paikallisuusosuuden vaatimukset hankinnassa ja työllistämässä, ulkomaisen omistuksen rajoitukset	a) Infotaulut ja reittimerkinnot b) Lentokoneiden infovideot c) Toimintaluupiin liittyvät pakolliset koulutusohjelmat tentteineen. d) muut infopisteet
Informaation tarve	Eri aktiviteettien kvantitatiivinen tilastointi (esim. matkailijamäärät ja ekosysteemit tiettyinä vuodenaikoina)	a) Suurten matkanjärjestäjien ja yritysten negatiiviset vaikutukset b) Vaikutusten minimisointimahdollisuudet c) Minimisoinnin kustannukset d) Asiakkaiden odotukset ja joustavuus e) Vaikutukset tuloihin	a) Eri palvelujen tuottajien kokonais- ja suhteellisen tulon raportointi b) Alasektorin koko c) Suorat ja epäsuorat rahavirrat lähtö- ja päämääräkohteissa d) Todelliset vaikutukset suojeluun	Eri koulutusohjelmien vaikutuksen mittaaminen matkailijoiden erilaisiin asenteisiin

ja Luonnonsuojeluliitto ovat määritelleet luontomatkailun hyvinkin tiukasti. Ne eivät pidä konevoimalla tapahtuvaa liikkumista luontomatkailuna (Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2007).

Useimmiten luontomatkailun määrittelyt ovat kuitenkin väljempää. Järviluoma (1999) on määritellyt luontomatkailua seuraavasti: Luontomatkailussa matkakohteiden luontoympäristö toimii ensisijaisena matkailun vetovoimatekijänä. Hyvin väljä on myös Sepposen ja Lohinivan (1994) määritelmä: Karkeasti yleistäen luontomatkailun käsitteellä voidaan kuvata periaatteessa kaikenlaisilla luontoympäristöillä tapahtuvaa matkailua, jossa luonto tavalla tai toisella on aktiviteetin perustana. Metsäntutkimuslaitoksen Luonnon valtakunnallisessa inventointitutkimuksessa luontomatkailu määriteltiin yli vuorokauden kestäväksi lomamatkaksi, joka suuntautuu luontoympäristöön tai, jonka matkustusmotiivit liittyvät oleellisesti ulkoiluharrastuksiin (Sievänen 2001). Saarisenkaan (2002) määritelmä ei aseta tiukkoja rajauksia. Saarisen mukaan luontomatkailu on matkailua, jonka vetovoimaisuus ja aktiviteetit perustuvat oleellisilta osiltaan luontoympäristöön ja siellä toteutettavaan toimintaan. Myös luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämissyöryhmän (Vilmat työryhmä) määritelmä on hyvin väljä. Sen mukaan luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Työryhmässä olivat edustettuna keskeiset toimijat (Ympäristöministeriö 2002).

Koivula ym. (2005) ovat määrittäneet luontomatkailua samankaltaisen mallin avulla kuin Buckley (1994). Koivulan ym. mallissa luontomatkailua rajataan ja määritetään kehien avulla (kuva 3). Kehä on sitä suurempi mitä useampia matkailun aloja luetaan mukaan. Sisän kehä pitää sisällään ”ideologisen ekomatkailun”, joka tapahtuu lihasvoimalla suojelualueilla ja ”tiukkaa etiikkaa” noudattaen. Keskikehille on olennaista, että luonnossa tapahtuvat toiminnot ovat keskeisiä ja/tai luonto on keskeinen toimintaympäristö. Uloin kehä kattaa kaiken luontoon tukeutuvan tai sitä hyödyntävän matkailun (Koivula ym. 2005).

1.4.2 Maaseutumatkailu

Maaseutumatkailu on myös osa matkailuelinkeinoa. Se on suurelta osalta myös luontomatkailua. Sen vetovoimatekijöitä ovat luonto, maaseudun luonnon- ja kulttuurimaisema, luonnonrauha ja maaseutukulttuuri. Useimmiten maaseutumatkailun palvelut ovat pienimuotoisia ja matkailussa hyödynnetään paikallisia tuotteita. Maaseutumatkailullekaan ei ole olemassa selkeää määrittelyä, mutta kuten matkailun yleismääritelmiäkin kansainvälisestä ja kotimaisesta kirjallisuudesta löytyy runsaasti myös maaseutumatkailun määritelmiä.

Monesti maaseutumatkailu määritellään maaseudulla perhe- ja pienyrittäjyyteen perustuvaksi matkailuyrittämiseksi (esim. Lassila 2005). Suomessa maaseutumatkailua on määritelty esimerkiksi seuraavasti: Maaseutumatkailu on maaseudun luontaisiin edellytyksiin ja voimavaroihin – luontoon ja maisemaan, kulttuuriin ja ihmisiin – sekä perhe- ja pienyrittäjyyteen perustuvaa matkailutoimintaa (Martikainen 2002, Ryymin 2005). Myös Maaseutumatkailun teemaryhmä (1997) on määritellyt maaseutumatkailua. Määrittelyyn on liitetty mukaan myös vastuullisuus (esim. Martikainen 2002, Hemmi 2005).

Maaseutumatkailu voi olla pelkästään mökkivuokrausta, mutta se voi pitää sisällään majoitusta, ravitsemusta, kokous- ja ohjelmapalveluja sekä myös erilaisiin harrasteisiin sisältyviä palveluita. Monet maaseutumatkailuyritykset ovat monialayrityksiä (Ryymin 2005).

Kansainvälisesti maaseutumatkailua ovat määritelleet esimerkiksi Page ja Getz (1997). Heidän mukaansa maaseutumatkailua on matkailu, joka rajoittuu urbaanisten raja-alueiden ja erämaa-

alueiden väliselle sektorille, ja jonka vetovoimana ovat rauhallisuus, yksityisyys, maaseutumainen elämäntapa, luonto, maisema, perinteiset ihmiset, rentoutuminen ja seikkailu. Kansainvälisessä kirjallisuudessa on nostettu esiin myös autojen vaikutus ihmisten vapaan liikkuvuuden lisääjinä ja sen vuoksi maaseutu ja myös erämaaseudut ovat ihmisten saavutettavissa entistä helpommin (Page & Getz 1997, Lane 1994, Patmore 1983). Kansainvälisessä kirjallisuudessa on myös tuotu esiin, että ei ole olemassa systemaattisia tilastoja, jotka koskevat maaseutumatkailua, eikä edes WTO:lla tai OECD:llä ole olemassa sopivia mittareita tilastollisten tietojen mittaamiseen (Page & Getz 1997, Lane 1994). Suomessakaan ei ole tällaisia mittareita, mikä on selkeästi havaittavissa myös käytössä olevasta tilastokeskuksen toimipaikkaluokituksesta.

Lane (1994:14) on esittänyt, että puhdasta maaseutumatkailua on matkailu, joka:

- 1) sijoittuu maaseutualueelle
- 2) on toiminnallisesti maaseutumaista eli rakentuu maaseudun erikoispiirteistä (pienyrietykset, avara tila, lähiyhteys luontoon, yhteys perinteisiin ja yhteys perinteiseen yhteiskuntaan ja perinteisiin tapoihin)
- 3) tapahtuu maaseutumaisessa mittakaavassa sekä rakennuskannan että asutuksen suhteen (normaalisti pienimittakaavaista)
- 4) on luonteeltaan perinteistä: hidas ja orgaaninen kasvu, yhteys paikallisiin asukkaisiin, suurelta osin paikkakunnan käsissä ja jonka kehitys tapahtuu alueen ehdoilla ja hyödyksi
- 5) on monipuolista ja edustaa maaseutu ympäristön monipuolisuutta (luonto, talous, historia ja sijainti).

Maatilamatkailu

Maatilamatkailu puolestaan on maaseutumatkailun yksi ilmenemismuoto ja alakäsite. Maatilamatkailu ei siten ole synonyymi maaseutumatkailulle, vaan maatilamatkailu on yritystoimintaa, joka tuottaa matkailupalveluja tiloilla, joissa myös harjoitetaan tai on harjoitettu maataloutta ja/ tai maatilataloutta. Maatilamatkailun yritystoiminnasta on tullut merkittävä elinkeino maatilatalouden tilalle tai rinnalle. Maatilamatkailun liiketoimintaympäristöstä käytetään nimitystä matkailutila (Lassila 2005).

2 Mitä luontomatkailuyrittäjä on?

Edellä esitetyissä määritelmässä luontomatkailua on tarkasteltu pääasiassa kuluttajan matkustusmotiivin kannalta, ja osa erityisesti kotimaisesta luontomatkailusta tapahtuukin omin neuvoin erityisiä matkailupalveluita käyttämättä. Luontomatkailuun liittyy kuitenkin myös yritystoimintaa, sillä myös luonnon kokemiseen tarvitaan useimmiten palveluja (vähintään majoituspalveluja). Matkailutuote on luonteeltaan palvelu. Palvelut eroavat kulutustavaroista useiden erityisten luonteenpiirteiden vuoksi. Palvelut ovat aineettomia, niitä ei voi varastoida eikä siirtää ja ne tuotetaan ja kulutetaan samaan aikaan. Matkailupalvelu on matkailualan yrityksen tuottama palvelu. Se voidaan määrittellä palvelupaketiksi, jossa on aineellisia ja aineettomia osia ja joka perustuu johonkin toimintaan kohteessa (Vehrelä & Lackmann 2003). Se voidaan myös käsittää eri tavoin riippuen tarkastelukulmasta.

Helsingin Yliopiston Ruralia instituutin määritelmässä luontomatkailuun liitetään ainakin osin yrittäjän näkökulma, vastuullisuus ja pienimuotoisuus: Luontomatkailu on luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin perustuvaa vastuullista matkailua, jonka periaatteina ovat muun muassa luonto-

keskeisyys, vastuullisuus, kotimaisuus, paikallisuus, käsityömyisyys ja yksilöllisyys (Rutanen & Luostarinen 2000).

Toivonen ym. (2005) määrittelevät luontomatkailua tutkimuskohteena. Tässä määritelmässä on otettu mukaan selkeästi myös luontomatkailuyrittäjyys ja -yrittäjä. Toivosen ym. (2005) mukaan luontomatkailu sisältää luontomatkailupalvelujen kuluttajien ja tuottajien yhteiskunnallista ja taloudellista käyttäytymistä ja vuorovaikutusta muun yhteiskunnan ja luonnon kanssa. Luontomatkailupalvelun loppukuluttajan pitää olla sekä virkistytymässä luonnossa että matkalla ja lisäksi jonkun pitää maksaa siitä yrittäjälle. Luontomatkailuyrittäjä myy luontoelämyspalveluita matkailijoille. Luontomatkailutuote on luontoon tukeutuva maksullinen palvelutuote.

Saarinen (2005) liittää myös tarjonnan mukaan määritelmään. Saarisen mukaan luontomatkailu voidaan nähdä matkailutalouden kiinteänä osana, johon liittyvä tarjonta ja kulutusmotiivit perustuvat keskeisiltä osiltaan luontoympäristöön, sen vetovoimaan ja luonnossa toteutettaviin matkailuaktiviteetteihin. Myös pohjoismaisessa määritelmässä liitetään tarjonta mukaan määritelmään (Fredman & Tyrväinen 2010).

Tässä selvityksessä luontomatkailua tarkastellaan nimenomaan yrityksen näkökulmasta ja tukeudutaan edellä esitettyihin hyvin väljiin määritelmiin luontomatkailusta (Vilmat työryhmän määritelmä, Ympäristöministeriö 2002, Saarinen 2005). Luontomatkailuyritys määritellään sellaiseksi matkailuyritykseksi, jonka toiminta tukeutuu luonnon tarjoamaan ympäristöön tai yritykseksi, jolle luonnon läheisyys tuo yrittäjän oman näkemyksen mukaan kilpailuetua.

Määritelmän mukaan luontomatkailuyritykseksi katsottiin siten: a) matkailun oheis- ja ohjelmapalveluita tuottavat yritykset, joiden toiminta tapahtuu pääasiallisesti luonnossa (safaritalot, kalastus- ja retkeily-yritykset, opastetut luontoretket yms.), b) majoitusyritykset, joihin kuuluvat esimerkiksi maatilamatkailuyritykset, leirintäalueet, hotellit, motellit ja lomamökkien vuokrausyritykset, joille sijainti ja luonnonläheisyys ovat yrityksen oman näkemyksen mukaan kilpailuetu ja vetovoimatekijä (luonnonläheisyys tai luonnossa harrastamismahdollisuudet mainittu esimerkiksi kotisivulla), c) matkatoimistojen ja oppaiden palvelut sekä vuokraustoiminta, sikäli kuin se koskee luontomatkoja, luonto-opastusta tai luonnossa tarvittavia tai käytettäviä välineitä (lumikengät, pyörät, kanootit, moottorikelkat, veneet yms.), d) muut luontoon perustuvat yritykset, esimerkiksi ratsastustallit, laskettelukeskukset, golfkeskukset, kuljetusyritykset (mm. vesiristeilyt, kuumailmapalloyritykset). Osa edellä mainituista yrityksistä, ennen kaikkea ratsastustallit, toimivat vain paikallisilla markkinoilla ja luontomatkailuyrityksen edellytyksenä onkin se, että ratsastustallit järjestävät vaellusratsastusta, maastoratsastusta ja/tai ratsastusleirejä, jolloin ratsastusta tapahtuu muuallakin kuin sisätiloissa ja jolloin esimerkiksi ratsastusleirillä olo täyttää matkailun kriteerit, sillä silloin ihmiset matkustavat ja oleskelevat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevassa paikassa useimmiten vapaa-ajanviettotarkoituksessa.

Ravitsemusala rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Ravitsemusalan yritysten merkitys matkailussa on eittämättä erittäin tärkeä, mutta rajausta perusteltiin sillä, että suurin osa alan yrityksistä toiminee silti paikallisen kysynnän markkinoilla ja on miltei mahdotonta arvioida matkailun osuutta muusta toiminnasta. Toisaalta myös luonnon merkityksen arviointi toiminnalle on vaikeaa.

3 Luontomatkailualan yritysten rekisteritarve

3.1 Käytettävissä olevat tietolähteet

Luontomatkailualasta Suomessa ei ole saatavissa luotettavaa kokonaiskuvaa. Osasyynä on se, että alan määrittely on niin moninaista ja myös se, että ei ole olemassa toimialaluokkaa, josta luotettavat tiedot voisi yksiselitteisesti poimia. Tosin eri toimialaraporteista (esim. Ryymin 2005, Harju-Autti 2009, 2010, Liuksiala 2010), jotka koskevat matkailua ja ohjelmapalvelutoimintaa on saatavilla monenlaista tietoa. Osa tiedosta koskee myös luontomatkailuyrityksiä, koska luontomatkailu on osa matkailua, mutta luontomatkailua on mahdoton erottaa siellä omaksi alakseen. Toimialaraporteista ja TEM:n toimialapalvelun Toimiala Online -tietopalvelusta (www.toimiala-online.fi) on löydettävissä matkailuyritysten lukumäärät, liikevaihdot ja henkilöstömäärät. Matkailun toimialaraporttien mukainen matkailun laajuus Suomessa on esitetty taulukossa 2. Toimialaraporteissa on selvitetty myös erikseen maaseutumatkailua (Ryymin 2005).

Majoitustoimintaa harjoittavien yritysten toimipaikkoja oli vuonna 2008 Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan yhteensä vajaa 2000. Tilastokeskus rajaa rekisterinsä käsittämään vain 10 tai enemmän huonetta tai mökkiä käsittäviin yrityksiin. Nämä työllistivät yhteensä yli 12 000 henkilöä.

Maaseudun yritysten osuutta majoitustoiminnan yritysten lukumääristä ja liikevaihdosta on arvioitu maaseutumatkailun toimialaraportissa (Ryymin 2005). Arvion mukaan majoitusyrityksistä yli puolet (56 %) sijaitsee maaseudulla. Hotelleista maaseudulla sijaitsee reilu kolmasosa ja retkeilymajoista, leirintäalueista, matkustajakodeista tai täysihoteloista yli puolet. Maaseudulla sijaitsevat yritykset ovat pienempiä verrattuna kaikkiin toimialaluokan yrityksiin, ja maaseudun yritysten osuus yhteenlasketusta liikevaihdosta oli vuonna 2002 arviolta 10 prosenttia (Ryymin 2005). Ajan tasalla olevaa kattavaa tietoa maaseudun yrityksistä ja maatilamatkailusta on vain heikosti saatavilla, ja yhdistelemällä eri perustein tehtyjä tilastoja ei voida tarkasti sanoa maaseudun matkailuyritysten ja matkailutilojen lukumäärää Suomessa (Lassila 2005).

Taulukko 2. Matkailualojen yritystoiminnan laajuus Suomessa vuonna 2008.

	Toimipaikkojen lkm	Henkilöstön määrä	Liikevaihto (1000 €)
Majoitustoiminta	1 962	12 228	1 594 489
hotellit	697	10 585	1 427 133
motellit, matkustajakodit tms.	229	404	40 575
lomakylät, retkeilymajat tms.	206	385	43 183
leirintä- ja asuntovuonalueet	161	249	21 705
muu majoitus	669	605	61 894
Ravitsemustoiminta	12 457	47 931	4 332 165
Ohjelmapalvelut	2 052	6 612	770 789
varaus- ja matkaoppaiden palvelut	1 077	1 677	319 982
hiihto- ja laskettelu-keskukset*	70–100	737	66 648
golfkentät*	n. 130		
Yhteensä	16 471	66 771	6 697 443

Lähde: Harju-Autti 2010, *Liuksiala 2010.

Ohjelmapalveluyritysten rooli matkailuelinkeinossa on kasvanut jatkuvasti. Luontoon liittyvät ohjelmapalveluyritykset tarjoavat esimerkiksi kalastusta, metsästystä, kanoottiretkiä, moottorikelkka- ja koiravaljakkosafareita, luonto- ja linturetkiä, kalliokiipeilyä tai esimerkiksi maastoaterioita. Matkailun ohjelmapalvelusektorilla oli Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan vuonna 2008 yhteensä noin 2050 yritystä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli noin 771 miljoonaa euroa. Liikevaihdon kasvu oli 17 prosenttia edellisestä vuodesta. Yritykset työllistivät yhteensä noin 6600 henkilöä. Näihin lukuihin sisältyvät myös matkailualaan kuulumattomat ohjelmapalveluyritykset. Viime vuosina ohjelmapalveluyrityksistä ovat menestyneet erityisesti liikuntasektorin yritykset (Liuksiala 2010). Osa luontomatkaailualan yrityksistä, kuten esimerkiksi safaritalot, kirjautuvat tilastoissa varaus- ja matkaoppaiden palvelut -luokkaan, jossa oli yhteensä reilu 1000 yritystä (taulukko 2). Matkailun ohjelmapalveluyritykset toimivat usein myös majoitus- ja ravitsemustoiminnan toimialoilla (Liuksiala 2010).

Pääosa maatilojen yhteydessä toimivista matkailuyrityksistä sekä osa myös muista pienistä yrityksistä jää kuitenkin Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin ulkopuolelle, eikä näistä yrityksistä ole saatavissa tilastolukuja. Tällaisia yrityksiä oli vuonna 2005 arviolta noin 2400. Näiden päätuote on majoitus (Ryymän 2005), mutta myös maaseutumatkailun osana tuotetut ohjelmapalvelut puuttuvat tilastoinnista (Liuksiala 2010).

3.2 Yritystietojen kerääminen

Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry ylläpitää sivustoja (<http://www.luontoyrittaja.net/5.html>) ja myös rekisteriä luontoyrityksistä, mutta rekisteri koskee pääasiassa muita aloja kuin luontomatkaailua. Myös muutamia muita rekisterejä (esim. Suomen Maaseutumatkailuyrittäjät ry:n jäsenrekisteri) on olemassa, mutta nekin kattavat vain tiettyjä aloja (esimerkiksi maatilamatkailu), eivätkä ne ole julkisesti saatavilla.

Jotta luontoon perustuvista matkailuyrityksistä ja luontomatkaailualasta voitiin saada toimialoitusta ja myös yritys kohtaista tietoa, oli siten kerättävä ensin rekisteri alalla toimivista yrityksistä. Rekisteri päätettiin kerätä kunnittain internet-sivustojen kautta. Tämä lähestymistapa valittiin, koska internet on nykyisin matkailijoille hyvin tärkeä tiedonlähde ja mainontakanava (Walle 1996, Page & Getz 1997, Wynne ym. 2001, Morrison & King 2002, Ryymän 2005, Matilainen ym. 2005, Middleton ym. 2009). Kerättävien yritystietojen oletettiin olevan myös yritysten kotisivuilla suhteellisen ajantasaisia.

Alun perin ajateltiin, että hankkeessa kerättäisiin kaikkien Manner-Suomen kuntien ja kaupunkien kotisivuilta ja niiden kautta löydettäviltä linkkisivuilta luontoon perustuvien matkailuyritysten tiedot. Ahvenanmaa rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle sen erityisaseman ja myös matkailullisen erilaisuuden vuoksi. Keräämisessä päädyttiin noudattamaan edellä esitettyä luontomatkaailuyrityksen väljää määritelmää. Valintakriteerinä pidettiin rajatapauksissa yrityksen sijaintia ja mainintaa luonnosta tai ulkoilumahdollisuuksista yrityksen kotisivuilla.

Yritystietoja etsittiin pääsääntöisesti kunnan matkailusivuilta, joilta edettiin yritysten omille kotisivuille (jos sellainen löytyi). Edelleen yritysten kotisivuilta etsittiin alueella toimivia yhteistyöyrityksiä. Lisäksi yritystietoja kerättiin erilaisista yritysrekistereistä ja matkailuyhdistysten sivuilta. Lähteenä käytettiin myös eri alatoimialojen omia sivuja. Tällaisia sivuja ovat esimerkiksi Suomen Ratsastajainliitto ry:n, hiihtokeskusyhdistysten tai golfseurojen yhteiset sivut. Kuitenkaan erilaisten vuokrausrenkaiden (esim. Lomarengas) tarjoamia lomamökkejä ei rekisteriin erikseen voitu kerätä.

Työn edistyessä jouduttiin toteamaan, että kaikkien Manner-Suomen kuntien ja kaupunkien läpikäyminen olisi hyvin työlästä ja siten liian paljon resursseja vaativaa. Koska työssä oli kuitenkin edetty aakkosjärjestyksessä jo suhteellisen pitkälle, päätettiin hyödyntää kerätyn aineiston tiedot. Yhteensä oli tuolloin saatu kerättyä yritystiedot 112 kunnasta, eli reilusta kolmanneksesta (35 %) Suomen kuntia (pl. Ahvenanmaa). Tämän aakkosjärjestyksessä tehdyn työn ajateltiin edustavan otantaa Suomen kunnista ja kaupungeista. Tätä perusteltiin sillä, että kunnat valikoituivat mukaan ainoastaan nimen ensimmäisen kirjaimen mukaan, ja kuntien nimethän eivät valikoidu alueittain aakkosjärjestyksessä. Siksi aakkosjärjestyksen katsottiin edustavan eräänlaista satunnaisotantaa. Lisäksi kuntien maantieteellinen jakauma peitti suhteellisen tasaisesti koko maan (kuva 4). Mukana oli yhteensä 44 kaupunkia (noin 41 % kaupungeista) ja 68 kuntaa (32 % kunnista).

4 Luontomatkailuyritysten määrä ja toimiala

4.1 Aineiston yritykset

Manner-Suomessa on yhteensä 320 kuntaa ja kaupunkia. Tutkimuksen 112 kunnan ja kaupungin matkailusivuilta löydettiin yhteensä 2765 sellaisen yrityksen tietoja, joiden sivustoilta saatavien ennakkotietojen perusteella voitiin olettaa niiden edustavan tässä raportissa esitetyn määritelmän mukaisesti luontomatkailuyrityksiä. Yrityksiä löytyi kaikilta mukaan valituilta toimialoilta. Yritykset luokiteltiin kotisivuilta saatavien tietojen perusteella ja ne jakautuivat eri toimialoille taulukon 3 mukaisesti. Yritykset oli useimmiten rekisteröity toimintapaikkakunnalle. Jos rekisteripaikkakunta oli muualla, se oli useimmiten naapurikunta, suuri kaupunki tai pääkaupunkiseutu.

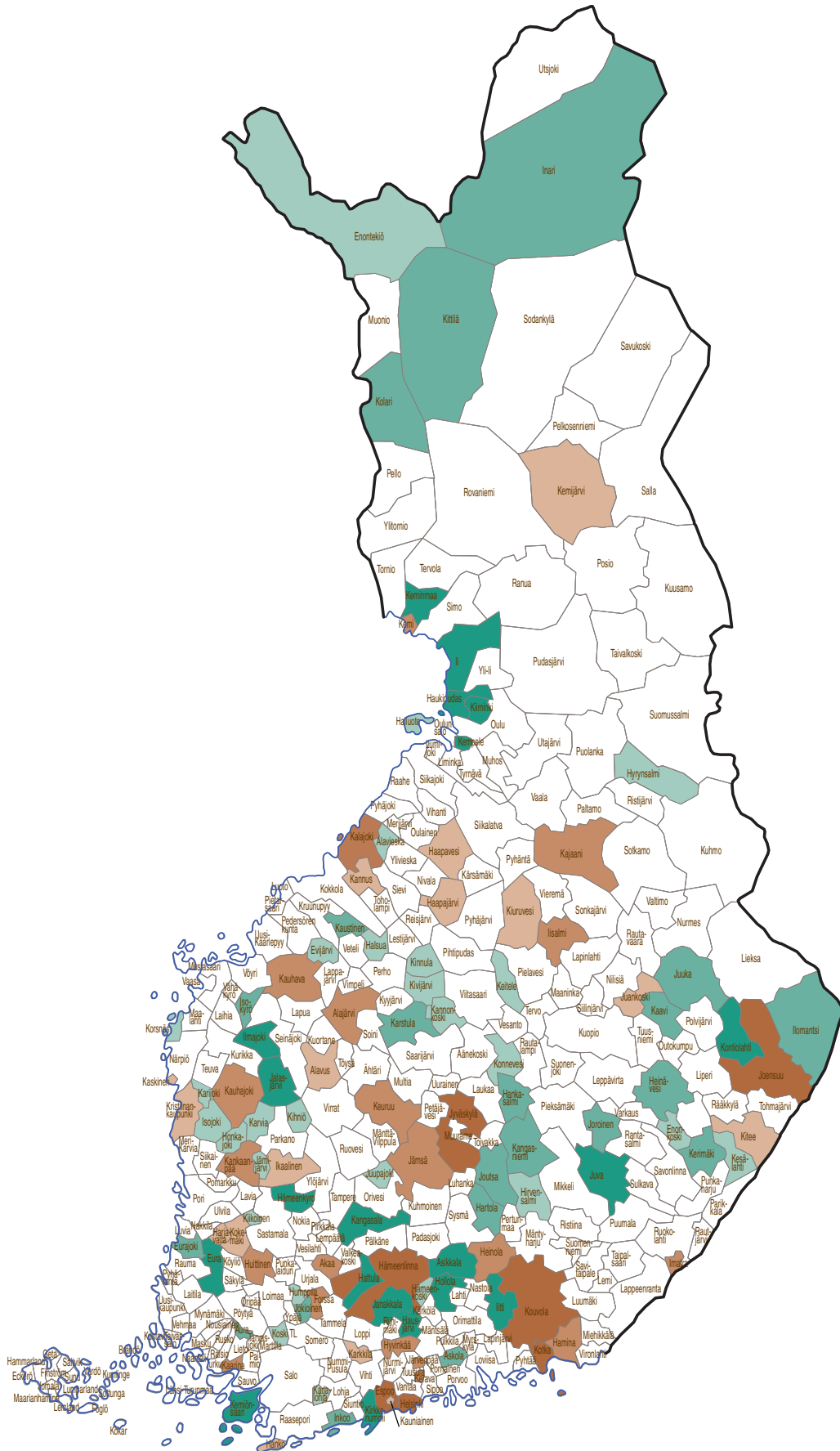
Valtaosa löydetyistä yrityksistä oli majoitusyrityksiä, joista suuri osa harjoittaa vain pienimuotoista mökki- tai aamiaismajoitusta. Toisaalta noin 15 prosenttia kaikista majoitusyrityksistä tarjosi majoitusmahdollisuuden lisäksi kotisivujensa perusteella myös erilaisia, useimmiten luontoon liittyviä ohjelma- tai ruokailupalveluita. Tarjolla oli kalastusta, eräretkeilyä, moottorikelkkailua tai opastus- ja kuljetuspalveluja luonnossa.

Osa majoitusyrityksistä oli hotelleja, jotka täyttivät asetetut kriteerit (luonto oli kilpailuetu toiminnalle ainakin kotisivun perusteella). Mukana oli myös muutamia suurehkoja, kaupungeissa sijaitsevia hotelleja, joille luonto, ulkoilu- tai urheilumahdollisuudet on sijainnin ja kotisivujen perusteella vetovoimatekijä. Tällaisista hotelleista voidaan mainita esimerkiksi luonnonsuojelun tai ulkoilualueiden välittömässä läheisyydessä toimivat hotellit (esimerkiksi Aulanko). Hotelleista noin neljännes tarjosi matkailijoille luontoon liittyviä ohjelmapalveluja. Hotellienkin tarjoamat ohjelmapalvelut liittyivät usein metsästyksen, luontoretkeen, safareihin, melontaan ja kalastuk-

Taulukko 3. Luontoon tukeutuvat matkailuyritykset 112 Suomen kunnassa internet-sivujen perusteella.

Majoitusyritykset	1770
Ohjelmapalveluyritykset	397
Matkatoimistot, yms.	99
Golfkentät	49
Hiihtokeskukset	36
Välinevuokraamot	21
Muut	124
Ratsastustallit	269
Yhteensä	2765

Kuva 4. Tutkimuksen kunnat ja kaupungit.

seen. Kotisivujen perusteella ei voitu päätellä, oliko ohjelmapalvelutoiminta hotellin tuottamaa, vai välittikö hotelli tai majoitusyritys muiden yrittäjien tuottamia palveluita. Useimmiten ohjelmapalvelut olivat luultavasti muiden yrittäjien tuottamia.

Varsinaisia ohjelmapalveluyrityksiä, joiden toiminta tapahtuu pääasiassa luonnossa, löytyi yhteensä noin 400 kpl. Kaikkien yritysten osalta ei voitu varmasti päätellä, millaisia ohjelmapalveluita yrityksellä oli tarjolla. Pääasiassa ohjelmapalvelut keskittyivät kuitenkin kalastusretkiin, luontoretkiin, melontaan, metsästykseseen, motorisoituihin safareihin tai muuhun luonnossa tapahtuvaan toimintaan. Mukaan löytyi myös esimerkiksi kuumailmapallopöytästä, purjelentoa, sukellusta, koskenlaskua ja kalliokiipeilyä.

Lisäksi löydettiin sekalainen joukko muita yrityksiä (329 yritystä), jotka usein luetaan myös ohjelmapalveluyrityksiksi ja joiden toiminnan oletettiin kotisivujen perusteella liittyvän luontoon. Luontomatkoja tai ainakin luontoon suuntautuvia matkoja järjestäviä matkatoimistoja, opaspalveluyrityksiä tms. löydettiin yhteensä 99, golfkenttiä 49, hiihtokeskuksia 36 ja välinevuokraamoja 21. Matkatoimistojen rajaaminen luontoa koskeviksi kotisivujen perusteella oli erittäin vaikea tehtävä, koska niiden tehtäväkenttä on niin laaja. Tähän joukkoon kuului myös esimerkiksi oppaita ja opaspalveluita. Useimmiten suuria, pääasiassa esimerkiksi ulkomaanmatkoja järjestäviä matkatoimistoja ei kuitenkaan otettu mukaan, koska yhteyttä Suomen luontoon ei kotisivujen perusteella löydetty. Lisäksi löydettiin kuljetusyrityksiä, risteilyjä ja muun muassa erämatkailusuunnittelua harjoittavia yrityksiä (yht. 124 yritystä).

Hevosmatkailu voi myös olla luontomatkailua. Ratsastustalleja löydettiin yhteensä noin 270. Osan toiminta perustuu hyvinkin vahvasti luontoon ja matkailuun, erityisesti silloin, kun tallin toiminta järjestetään vaellusratsastusta tai ratsastusleirejä. Osa talleista harjoittaa toimintaansa kuitenkin vain rajatulla alueella tai maneesissa. Toisaalta osan toiminta käsittää ainoastaan ravihevosten kasvatusta ja/tai muuta toimintaa, joka ei millään tavalla liity matkailuun. Toiminnan liittymistä luontoon tai erityisesti matkailuun ei kaikissa tapauksissa voitu todeta yksiselitteisesti kotisivujen perusteella, sillä joissakin tapauksissa tallit järjestävät myös leiritoimintaa, johon ei liity matkustamista.

Yritysten jakauma laskettiin myös yleisesti käytetyn matkailun suuraluejaon perusteella (esim. Artman ym. 1978, Vuoristo 1998, Vuoristo & Vesterinen 1991). Suuralueittainen yritysten jakauma on esitetty taulukossa 4. Taulukosta nähdään, että valtaosa löydetyistä yrityksistä sijaitsi Järvi-Suomen matkailualueella. Runsaasti luontoon tukeutuvia yrityksiä oli myös niin kutsutulla kulttuurialueella. Huomattavaa on myös se, että ohjelmapalveluyrityksistä suhteellisesti erittäin suuri osa toimi Lapissa, mutta esimerkiksi ratsastustallit sijaitsivat tiheästi asutulla Etelä-Suomen kulttuurialueella.

4.2 Yritysten oma arvio luonnon merkityksestä yritystoiminnalle

Tulevia jatkotutkimuksia varten kerättiin tutkimusaineisto edellä mainituilta internet-sivustoilta löydetyiltä yrityksiltä postikyselyllä keväällä 2011. Kyselyyn poimittiin joka toinen yritys, jonka osoite oli kyetty selvittämään riittävän tarkasti. Vaikka yritysten osoitetiedot oli useimmiten poimittu yritysten omilta kotisivuilta, ei posti tavoittanut yli 80 yritystä, ja lomake palautui takaisin lähettäjälle. Kyselylomakkeen sai oletettavasti 1303 yritystä ja sen palautti yhteensä 498 yritystä, vastausprosentin ollessa 38. Vaikka tätä kerättyä aineistoa ei ole vielä tarkemmin analysoitu, voitiin muutamista kysymyksistä laskea jakaumia ja arvioida esimerkiksi luonnon merkitystä yritysten toiminnassa.

Vastanneista yrityksistä vajaa kolme prosenttia oli lopettanut toimintansa, tai toiminta oli vastausajankohtana niin vähäistä, ettei yrittäjä katsonut voivansa vastata jatkokysymyksiin. Loput arvioivat suhdettaan luontoympäristöön ja luontomatkailuun. Kaikista vastanneista yrityksistä noin 16 prosenttia arvioi omalta näkökannaltaan, että yrityksen toiminta ei mitenkään liity luontoon tai matkailuun (taulukko 5). Majoitusyrityksistä osuus oli myös noin 16 prosenttia (52 yritystä). Ohjelmapalveluyrityksistä kolme ei katsonut toimintansa liittyvän luontoon tai matkailuun. Muista yrityksistä vastaava osuus oli noin kolmannes (8 yritystä) ja ratsastustalleista noin 28 prosenttia (14 yritystä). Yritykset, joiden toiminta ei yritysten oman näkemyksen mukaan liittynyt ollenkaan luontoon, eivät vastanneet jatkokysymyksiin.

Muut yritykset (409 yritystä) arvioivat luonnon merkitystä toiminnassaan kolmen vastausvaihtoehdon avulla. Vaihtoehdot olivat seuraavat: Yrityksen toiminta liittyy luontoympäristöön tai luontomatkailuun a) vain välillisesti, jolloin esimerkiksi kaunis sijainti houkuttelee asiakkaita b) yrityksen toiminta liittyy luontoympäristöön tai luontomatkailuun osittain, jolloin lähettyvillä on esimerkiksi ulkoilu- tai kalastusmahdollisuuksia tai c) yrityksen toiminta liittyy vahvasti luontoympäristöön tai luontomatkailuun, jolloin yrityksen toiminta perustuu luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä.

Toimialoittain luonnon merkitys yritystoiminnalle vaihteli tilastollisesti merkitsevästi (taulukko 5). Kaikkein useimmin luonto liittyi vahvasti ohjelmapalveluyritysten toimintaan, mikä oli odotettavissakin, sillä jo kotisivujen perusteella pyrittiin valitsemaan mukaan vain sellaisia ohjelmapalveluyrityksiä, joilla oli toimintaa luonnossa. Kaksi kolmesta ohjelmapalveluyrityksestä ilmoitti, että toiminta perustuu vahvasti luontoympäristöön tai luontoon sinänsä. Luonto ei kuitenkaan liittynyt vahvasti kaikkien ohjelmapalveluyritystenkään toimintaan ja osalle yrityksistä sillä oli vain välillinen merkitys.

Ratsastuspalveluita tuottavien yritysten joukossa oli myös suhteellisen runsaasti (yli kolmannes) yrityksiä, joiden toiminta perustui vahvasti luontoon. Toisaalta ratsastustalliyritysten joukossa osa yrityksistä koki luonnon liittyvän toimintaansa ainoastaan välillisesti. Näistä neljä toimi pääkaupunkiseudulla.

Majoitusyrityksistä kolmannes katsoi yrityksen toiminnan perustuvan vahvasti luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä. Noin 40 prosenttia arvioi toiminnan liittyvän luontoympäristöön tai luontomatkailuun osittain, ja 13 prosenttia katsoi yrityksen toiminnan perustuvan vain välillisesti luontoon. Näiden majoitustoimintaa harjoittavien yritysten toimintaan liittyi silloin useimmiten myös muuta toimintaa. Ne tarjosivat silloin esimerkiksi ravitsemuspalveluita (ravintola tai pito-palvelu) tai vuokrasivat kokoustiloja.

Taulukko 4. Luontoon tukeutuvien matkailuyritysten lukumäärät internetsivujen perusteella matkailun suuralueittain (Artman ym. 1978, Vuoristo 1998).

Matkailun suuralue	Majoitusyritykset	Ohjelmapalvelut	Muut	Ratsastustallit	Yhteensä
Kulttuurialue	372	102	112	111	697
Järvialue	757	126	112	108	1103
Pohjanmaa	225	22	44	30	321
Vaara-alue	100	16	25	12	153
Lappi	113	131	36	8	491
Yhteensä	1770	397	329	269	2765

Taulukko 5. Luonnon merkitys yrityksen toiminnalle toimialoittain yrityksen oman arvion mukaan, % vastanneista.

Toimiala	Yrityksen toiminnan liittyminen luontomatkailuun, % vastanneista					N
	Ei liity	Vain välillisesti	Osittain	Vahvasti	Kaikki	
Majoitus	16	13	40	32	100	323
Ohjelmapalvelut	3	8	22	67	100	87
Ratsastus	28	11	24	37	100	51
Muut	32	8	40	20	100	25
Kaikki	16	12	35	38	100	486

$\chi^2 = 51,446$, $df = 9$, $p > 0.001$

Huomattavaa majoitusyritysten kohdalla oli, että edes kaikki mökkimajoitusta harjoittavat yritykset eivät katsoneet, että mökkien vuokraustoiminta perustuisi vahvasti luonnon läheisyyteen. Noin 14 prosenttia mökkimajoitusta tarjoavista yrityksistä arvioi luonnon merkityksen välilliseksi. Toisaalta vastanneista hotelliyrityksistä (yht. 19) yksi katsoi luonnon merkityksen vain välilliseksi ja neljä sitä vastoin arvioi toimintansa perustuvan vahvasti luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä.

Muiden yritysten (hiihtokeskukset, golfkentät, matkatoimistot ym.) keskuudessa yritysten toiminnan liittyminen luontoon tai matkailuun arvioitiin toisistaan poikkeavasti. Myös ryhmien sisällä arviot vaihtelivat. Hiihto- tai laskettelukeskuksista osa arvioi toiminnan liittyvän vain välillisesti luontoon, mutta suurin osa arvioi yrityksen toiminnan perustuvan vahvasti luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä. Myös golfkenttäyritysten osalta arviot vaihtelivat. Vastanneista matkatoimistoista toinen ilmoitti toimintansa perustuvan luontoon, mutta toinen arvioi luonnon merkityksen toiminnassa vain välilliseksi.

4.3 Yritykset koko maassa

Yritysten arvioitu lukumäärä internet-aineistoon perustuen

Internetistä kerätty aineisto koski reilua kolmasosaa (35 %) Suomen kunnista ja kaupungeista. Kunnat ja kaupungit valikoituivat mukaan nimensä ensimmäisen kirjaimen mukaan, jolloin voidaan olettaa, että esimerkiksi matkailukunnat eivät ole yli- tai aliedustettuina otoksessa. Aineiston perusteella on mahdollista karkeasti arvioida yritysten lukumääriä myös koko maassa kertomalla eri toimialojen yritysten lukumäärät 2.9:lla.

Näin arvioituna koko maassa toimisi yhteensä noin 8 000 yritystä, joille luonnon oletettiin tuovan kilpailuetua. Näistä yrityksistä arvion mukaan noin 5 100 olisi majoitus-, 1 150 ohjelmapalveluja ja noin 1 000 muun alan yritystä (joista vajaat 300 on matkatoimistoa yms, noin 140 golfkenttää ja reilu sata hiihtokeskusta). Ratsastustalleja, joille luonto ja myös matkailu ainakin leiritöiminnan muodossa toisi kilpailuetua, olisi koko maassa noin 800.

Toiminnaltaan välillisesti luontoympäristöön tai luontomatkailuun liittyvien yritysten lukumäärä

Yrityksille tehdyn kirjekyselyn mukaan 16 prosenttia yrityksistä ei koe toimintansa liittyvän millään tavalla luontoon tai matkailuun, vaikka näin kotisivujen perusteella oletettiin. Jos luontomatkailuyritystoiminnan edellytyksenä on kilpailuedun saaminen luonnosta tai luonnon läheisyydestä, olkoonpa se vain välillistä, toimisi maassamme yhteensä noin 6 700 luontomatkailuyritystä. Näistä majoitusyrityksiä olisi noin 4 300, ohjelmapalveluyrityksiä noin 1 100, muita yrityksiä vajaa 700 ja ratsastustalleja arviolta vajaat 600.

Toiminnaltaan vahvasti luontoon tai luonnon läheisyyteen pohjaavien yritysten lukumäärä

Jos yritysten lukumäärää tarkastellaan vahvan luontoyhteyden perusteella, eli jos toiminnan tulee liittyä vahvasti luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä, yritysten lukumäärät toimialoittain muuttuvat oleellisesti. Silloin yritysten omaan arvioon perustuen noin 40 prosenttia yrityksistä voitaisiin luokitella luontomatkailuyrityksiksi (taulukko 5). Luontomatkailuyrityksiä olisi silloin yhteensä noin 3 000, joista noin 1 600 on majoitus-, vajaa 800 ohjelmapalvelu-, noin 300 ratsastustalli- ja noin 200 muun alan yritystä.

5 Johtopäätökset

5.1 Vertailu muihin tietolähteisiin

Majoitusta ja ohjelmapalveluja lukuun ottamatta matkailua on hyvin vaikea erottaa toiminnallisesti ja taloudellisesti laajemmasta aluetaloudesta ja sen eri sektoreista (Saarinen 2005). Matkailualalla myös yritysten lukumäärien arviointia on vaikeuttanut suuresti se, että yritysten tilastointi tehdään harjoitetun päätoimialan mukaan, jolloin muut yrityksen harjoittamat toimialat saattavat jäädä kokonaan tunnistamatta. Niinpä yritysten lukumäärissä on havaittavissa suuria eroja eri tietolähteiden välillä.

Seuraavassa verrataan internetistä kerätystä aineistosta saatuja arvioita yritysten määristä eri toimialoilla tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkatilastoista saataviin lukuihin. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri kattaa kaikki (pl. pienet majoitusyritykset, ks. jäljempänä) matkailualan yritykset rajaamalla niitä luontosuhteen perusteella. Internetistä kerätyssä aineistossa yritykset pyrittiin rajaamaan luontoon tukeutuviin ja luonnosta kilpailuetua saaviin yrityksiin. Rajaus tehtiin perustuen yritysten sijaintiin ja kotisivuihin. Tästä syystä lähtökohtaisena oletuksena oli, että tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin yritysjoukko olisi suurempi kuin tämän tutkimuksen kapeammin määritelty yritysten joukko. Tulokset eivät vahvistaneet tätä oletusta, ja luonnosta kilpailuetua saavia yrityksiä arvioitiin olevan jopa enemmän kuin yrityksiä on tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkatilastoinnin mukaan.

Internet-sivustoilta löydettiin reilusta kolmanneksesta Suomen kuntia melkein 1 800 majoitusyritystä. Tämän perusteella koko maassa arvioitiin olevan noin 5 100 majoitusyritystä, joiden toiminnalle luonnon oletettiin tuovan kilpailuetua.

Vuonna 2008 Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan majoitustoimipaikkoja oli yhteensä noin 1 950 (taulukko 2). Tilastokeskuksen rekisterissä ovat kuitenkin mukana vain vähintään kymmenen huonetta tai mökkiä käsittävät yritykset. Tilastoinnin ulkopuolelle jää siten merkittävä joukko, ainakin noin 3 000 majoitusyritystä. Osa näistä tilastoinnin ulkopuolelle

jäävistä yrityksistä on maatilamatkailuyrityksiä, jotka harjoittavat majoitustoimintaa. Yritysten harjoittama majoitustoiminta ei ole erotettavissa omaksi luokakseen, eikä se täten voi tilastoitua majoitusyrityksiin. Tällaisten matkailua harjoittavien yritysten lukumääräksi on aiemmin arvioitu noin 2 000 – 2 400 yritystä (Ryymän 2005, Harju-Autti 2009). Kuitenkin näyttää siltä, että tilastoinnin ulkopuolelle jää näiden lisäksi muitakin majoitusyrityksiä.

Luontoon liittyviä ohjelmapalvelutoimintoja harjoittavia yrityksiä arvioitiin internet-sivustojen perusteella olevan koko maassa yhteensä noin 1 150. Nämä olivat ohjelmapalveluyrityksiä, jotka nostavat luonnon keskeiseen asemaan toiminnassaan. Kun ohjelmapalveluyrityksiksi luetaan myös luokkaan ”muut yritykset” luokitellut golfkentät ja hiihtokeskukset, luontomatkoja järjestävät matkatoimistot ja muut sekalaiset yritykset (jotka toimialaluokituksenkin mukaan luetaan ohjelmapalveluihin), toimii kartoituksen perusteella maassamme yhteensä yli 2 000 ohjelmapalveluyritystä, joiden toiminta tukeutuu luontoon ja luontoympäristöön.

TEM:n toimialapalvelun toimialaraportin mukaan ohjelmapalveluyrityksiä arvioidaan olleen vuonna 2008 yhteensä noin 2 000 (taulukko 2). Ohjelmapalveluihin luetaan tilastokeskuksen ja toimialaraporttien mukaan kuitenkin paljon erilaista toimintaa, jolla ei välttämättä ole mitään tekemistä luonnon tai edes matkailun kanssa. Ohjelmapalveluiksi luetaan sekä matkailutuotteeseen liittyvät ohjatut aktiviteetit (kuten moottorikelkkasafarit, kanoottiretket, kalastustapahtumat, eli luonto-ohjelmapalvelut) että myös harrastus- ja virkistyspalvelut, rakennetut aktiviteetti- ja huvikohteet, kilpailutapahtumat sekä kulttuuri- ja taidetapahtumat. Ohjelmapalveluihin luetaan myös hiihtokeskukset, eläintarhat, huvipuistot ja museot. Ratsastusalan yritykset (TOL-luokka muualla luokittelemattomat virkistyspalvelut) luettiin aiemmin ohjelmapalveluihin (Ryymän 2008), mutta toimialaluokituksen muututtua ne eivät enää kuulu ohjelmapalveluyrityksiin (Liuksiala 2010), vaikka ne kuuluvatkin matkailuun luettaviin alatoimialoihin (TOL 93190 ks. liite).

Myös ohjelmapalveluyrityksiä näyttäsi siten olevan enemmän kuin niitä on tilastokeskuksen toimialaraporttien mukaan. Lisäksi Outdoors Finland -ohjelman kautta kartoitettujen aktiviteettiyrityksien lukumäärien perusteella voidaan ohjelmapalveluyrityksien lukumäärä arvioida jopa vieläkin suuremmaksi kuin tässä raportissa on arvioitu (Vesterinen 2011).

Ratsastustalleista luontoon perustuviksi yrityksiksi luettiin sellaiset tallit, jotka harjoittavat ratsastusta maastossa ja/tai järjestävät ratsastusleiritoimintaa. Ratsastusleirien järjestämisen ajateltiin täyttävän matkailun määritelmän, sillä silloin ihmiset matkustavat ja oleskelevat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevassa paikassa useimmiten vapaa-ajanviettotarkoituksessa. Näin määriteltynä luontoon perustuvia ratsastustalliyrityksiä arvioitiin internet-selvityksen perusteella olevan koko maassa yhteensä noin 800.

Muiden tietolähteiden perusteella Suomessa arvioidaan olevan yhteensä noin 1000 ratsastustalli-paikkaa, joista noin 400 liittyy maatilamatkailuun (jolloin maatilalla on hevosia ja ratsastusmahdollisuus). Varsinaisia ratsastuskouluja ja ratsastustalleja on noin 550–600. Näistä Suomen ratsastajain liiton jäseniä noin puolet eli 299 (Sundwall 2010).

Luontoon perustuvien matkailuyritysten määrien arviot toimialoittain tehtiin ensin kertomalla internetsivuilta löydettyjen yritysten toimialoittaiset lukumäärät kaikkien Manner-Suomen kuntien ja tarkasteltujen kuntien suhteella (2.9). Sen jälkeen arvioita luonnon merkityksestä yrityksille tarkennettiin yrityksille lähetetyn kirjekselyn avulla.

Tulosten yleistämiseen tällä tavoin koko maata koskevaksi liittyy tietenkin ongelmia ja epätarkkuuksia. Yksi ongelmista on, että kaupunkien osuus oli aineistossa suurempi kuin koko maassa ja mukana oli myös suuria kaupunkeja pääkaupunkiseudulta. Toisaalta eräät tärkeät matkailukunnat ja kaupungit eivät olleet aineistossa. Tällaisina voidaan mainita esimerkiksi Kuusamo, Sotkamo tai Rovaniemi. Tiettyjen alojen osalta tämä saattaa johtaa yliarvioon (esimerkiksi matkatoimistot, joista suuri osa on kaupungeissa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla) ja toisten alojen osalta aliarvioon (esimerkiksi pohjoiseen painottuvat ohjelmapalvelut).

Epätarkkuutta voi aiheuttaa myös se, että menetelmä ei takaa, että kaikki yritykset tutkituilta alueilta olisi löydetty, sillä kotisivut ovat joissakin tapauksissa vaikeasti löydettävissä. Lisäksi kaikki yritykset eivät ylläpidä omia kotisivuja, eivätkä ole edustettuina kuntienkaan kotisivuilla. Silloin tämä internetselvityskin aliarvioi yritysten lukumääriä. Omia kotisivuja ylläpitävien yritysten voidaan kuitenkin olettaa todellisuudessa toimivan aktiivisesti toimialalla, eikä olevan tietyn toimialanimikkeen alla toimivia muiden alojen yrityksiä.

Toisaalta arviot pienten toimialojen (esim. hiihtokeskukset tai golfkentät) yritysten lukumääristä näyttäisivät hyvin vastaavan muiden tietolähteiden arvioita. Tämä antaa syyn olettaa, että menetelmällä voidaan saada suhteellisen tarkka kuva yritysten lukumääristä muillakin sektoreilla. Kun tämän selvityksen arvio hiihtokeskusten määrästä oli noin 90, raportoi Hemmi (2005) hiihtokeskusten lukumääräksi 100. Liuksiala (2010) arvioi niitä olevan 70–100. Hiihtokeskustyöryhmän jäsensivujen mukaan Suomessa on 85 hiihtokeskusta (Suomen hiihtokeskus ry. 2011). Myös golfkenttien osalta tulokset näyttävät vastaavan melko hyvin esimerkiksi Suomen golfliiton jäsenyritysten määriä (130 kenttää) (Suomen Golfliitto 2011).

5.2 Keskustelu

Luontomatkailua on pidetty matkailun tärkeänä osa-alueena ja sen on oletettu monissa yhteyksissä kasvavan muuta matkailua nopeammin. Kuitenkaan luontomatkailun nykyvolyymin ei ole tunnettu. Alan laajuudesta on esitetty ainoastaan arvioita, ja esimerkiksi matkailun edistämiskeskus on arvioinut luontomatkailun edustavan noin neljännessä matkailun kokonaismerkityksestä (Koivula & Saastamoinen 2005). Arviointia ja myös tilastointia on vaikeuttanut se, että yhtenäistä kansainvälistä tai edes kotimaista määrittelyä ei ole kyetty yksiselitteisesti sopiaan.

Luontomatkailun yleispätevä määrittely on ollut hyvin haasteellinen tehtävä. Ympäristöministeriön asettama luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä päätyi 2000-luvun alussa määrittelemään luontomatkailun hyvin laajasti kaikeksi luontoon tukeutuvaksi matkailuksi (Ympäristöministeriö 2002). Koska työryhmässä olivat edustettuina tuolloin useimmat keskeiset alan toimijatahot, päädyttiin myös tässä tutkimuksessa määrittelemään luontomatkailuyritys perustuen edellä mainittuun työryhmän laajaan määrittelyyn. Kun työryhmä määritteli luontomatkailua lähinnä matkailijan näkökulmasta, otettiin tässä luontoyrityksiä koskevassa tutkimuksessa mukaan myös yrityksen oma näkökulma luonnon merkityksestä toiminnalle. Näkökulma näyttäisi olevan ainakin yritysten tilastoinnin kannalta oleellinen.

Arviot luontomatkailuyritysten lukumääristä vaihtelevat suuresti sen mukaan kuinka vahvasti yrityksen toiminta yrittäjän näkökulmasta perustuu luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä. Pelkästään luonnon mainintaan yritysten kotisivuilla perustuvan arvion mukaan Suomessa toimisi yhteensä noin 8 000 luontomatkailuyritystä. Yrityksen toiminnan perustuessa vahvasti luontoon tai luontoympäristöön yrittäjän näkökulmasta, arvioidaan luontoyritysten lukumääräksi noin 3 000.

Tämä on noin 40 prosenttia internet-aineistosta arvioidusta yritysten määrästä. Ravitsemusyri-tykset eivät ole mukana kummassakaan arviossa. Toisin sanoen luontomatkailuyritysten merkitys voisi myös olla suurempi kuin on aiemmin arvioitu (vrt. Koivula & Saastamoinen 2005).

Pelkästään tiettyjen toimialojen mukaan ottaminen tai poisrajaaminen luontomatkailualalta on hankala tehtävä ja on tätä tutkimusta tehdessäkin aiheuttanut runsaasti keskustelua. Tällaisia kes- kustelua aiheuttavia aloja ovat olleet esimerkiksi ratsastustallit, golfkentät, hiihtokeskukset tai matkatoimistot. Esimerkiksi Rutasen ja Luostarisen (2000) mukaan matkatoimisto tai välittäjä- taho, joka saa huomattavan osan tuloistaan myymällä luontomatkailutuotteita, voi olla luonto- verkoston osa, mutta ei ole välttämättä itse luontoyrittäjä. Tällainen matkatoimisto toimii heidän mukaansa luonnon kanssa ikään kuin välikäden kautta.

Toimialojen yksiselitteinen mukaan ottaminen tai poisrajaaminen voi myös johtaa virhearvioihin, sillä tutkimus osoitti, että yrityksen oma näkökulma on tärkeä tekijä luontomatkailuyritystä mää- ritettäessä ainakin toimialoittain tarkasteltuna.

Yrityksen oman näkökulman merkitys korostui erityisesti joillakin toimialoilla, esimerkiksi rats- astustallien lukumäärää arvioitaessa. Melkein kolmannes ratsastustalliyrityksistä arvioi, että niiden toiminta ei millään tavalla liity matkailuun tai luontoon. Toisaalta reilun kolmanneksen toiminta perustui vahvasti luonnon läheisyyteen tai luontoon sinänsä ja ainakin osa niiden toimin- nasta oli selkeästi matkailullista. Tulosta vahvistaa se, että myös matkailun edistämiskeskuksen tutkimuksen mukaan osa ratsastustalliyrityksistä perustaa toimintansa vahvasti luontoon ja myös matkailuun (MEK 2009).

Majoitusyrityksistäkin melko suurelle osalle luonto ei tuonut niiden omasta näkökulmasta suurta hyötyä. Noin 16 prosenttia yrityksistä katsoi, että yrityksen toiminta ei liity luontoon, vaikka yri- tys saattoi tarjota mökkimajoitusta luonnossa. Osassa oli kyse ehkä kotisivulta saadusta erheel- lisestä viestistä. Toisaalta tulos saattaa liittyä siihen, että kaikkien mökkimajoitusta tarjoavien yrittäjien tietämys asiakkaiden ympäristöodotuksista ei ole erityisen hyvä, tai että yrittäjät koke- vat käyttävänsä luonnon tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseen vain heikosti (ks. Tyrväinen ym. 2002). Toisaalta se saattaa liittyä myös siihen, että yrittäjä ei ole havainnut luonnon merkitystä kilpailuetunaan.

Luontomatkailualalla toimii nykyisin hyvin erilaisia yrityksiä, joiden toiminnasta ja menesty- misestä on vain hyvin vähän tietoa. Internetistä kerätty yritysrekisteri mahdollistaa jatkotutki- mukset, joiden tehtävänä on ensinnäkin selvittää nykyisten yritysten toimintaa, niiden luomi- en työpaikkojen määriä, yritysten ominaispiirteitä, palvelutarjontaa ja kehittämissuunnitelmia ja -mahdollisuuksia. Matkailuyrityksen oma näkökulma luonnon ja metsän merkityksestä yrityksen kilpailuetuna on tärkeä osa suunniteltua jatkotutkimusta. Jatkotutkimuksissa tarkastellaan ja ra- jataan tarkemmin luontoyrittäjyyttä sekä tyypitellään luontomatkailuyrittäjiä asenteiden ja toi- minnan perusteella. Jatkotutkimuksissa tarkastellaan myös yritysten toiminta-alueen merkitystä yrittäjyyden kehittämisessä, sillä Selby ja Petäjistö (2009) ovat todenneet, että alueen elinkeino- historia vaikuttaa siihen, miten matkailua kehitetään. Jos matkailua ei pidetä tärkeänä toimialana, voi se heijastua sekä yrittäjien että päätöksentekijöiden asenteisiin.

Selvityksen loppupäätelmänä voidaan todeta, että matkailu ja erityisesti luontomatkailu saattaa olla paljon arvioitua tärkeämpi elinkeino erityisesti maaseutualueilla. Matkailu näyttää kuitenkin jäävän sivurooliin ainakin tilastoinnissa, sillä matkailuelinkeinoa harjoitetaan usein muun toimin- nan ohessa. Pieniä yrityksiä ei tilastoida, ja esimerkiksi maatilan tai muun toiminnan yhteydessä

tapahtuva matkailuyrittäminen tilastoituu päätoimialan mukaan. Pienet yritykset jäävät sivurooliin myös toimintaympäristöä ja yrittäjyyden edellytyksiä kehitettäessä. Toisaalta pienyritysten on vaikea kehittää omaa toimintaansa erityisesti yrityksen ollessa hyvin pieni ja yrittäjän arvomaailmaan kuuluessa elämäntapayrittäjyyden piirteitä (Selby ym. 2010).

Kirjallisuus

- Artman, H., Helle, R. & Vuoristo, K-V. 1978. Suomen matkailun aluerakenne. 1978. MEK A:12.
- Buckley, R. 1994. A framework for ecotourism. *Annals of Tourism Research*, 21;(3): 661– 669.
- Fredman, P. & Tyrväinen, L. (eds). 2010. *Frontiers in nature-based tourism*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 10(3): 173–394.
- Harju-Autti, A. 2009. Majoitustoiminta. Toimialaraportti 10/2009. Työ- ja elinkeinoministeriö, Maa- ja metsätalousministeriö, Työ- ja elinkeinokeskus, Tekes, Finpro, Matkailun edistämiskeskus, Lapin Liitto.
- Harju-Autti, A. 2010. Matkailun yleisosa. Toimialaraportti 9/2010. Työ- ja elinkeinoministeriö, Ely-keskukset. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. 68 s.
- Hemmi, J. 1995. Ympäristö- ja luontomatkailu. Virolahti: Vapaa-Ajan Konsultit.
- Hemmi, J. 2005. Matkailu, Ympäristö, Luonto. Osa 2. Jyväskylä. 646 s.
- Järviluoma, J. 1999. Luonnon merkitys luonnon vetovoimatekijänä. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/1999: 99–101.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä 2007. Kainuun luontomatkailun teemaohjelma. Kajaani 2007.
- Koivula, E. & Saastamoinen, O. (toim.). 2005. Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen. Tiedonantoja 165. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. 79 s.
- Koivula, E., Saastamoinen, O., Hentinen, L., Loikkanen, T., Määttä, M., Peltonen, A., Saarinen, J. & Tyrväinen, L. 2005. Metsät ja luontomatkailu: nykytila ja kehittämistarpeita. Julkaisussa: Koivula, E. & Saastamoinen, O. (toim.). 2005. Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen. Tiedonantoja 165. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. 79 s.
- KTM 2006. Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007–2019. KTM Julkaisuja 21/2006.
- Lane, B. 1994. What is rural tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 2: 7–21.
- Lassila, H. 2005. Maatilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Jyväskylän Yliopisto. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* 40. 206 s.
- Liuksiala, T. 2010. Matkailun ohjelmopalvelut. Toimialaraportti. TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu. 56 s.
- Martikainen, R. 2002. Maaseutumatkailun toimialaraportti 2002. KTM:n ja TE-keskusten julkaisu.
- Matilainen, A., Zimmerbau, K. & Poranen, T. (toim.). 2005. The role of information technology in mediating external information to the rural micro enterprises - regional literature reviews of Northern Ostrobothnia and Central Finland. Seinäjoki: Seinäjoki Institute for Rural Research and Training.
- MEK 2009. Kansallinen hevosmatkailututkimus 2009. MEK A:165 2009. 48 s.
- MEK 2010. Kansainvälinen luontomatkailututkimus 2010. MEK A:169 2010. 49 s.
- MEK 2011. Rajahaastattelututkimus: osa 24: ulkomaiset matkailijat Suomessa vuonna 2010: 1.1.–31.12.2010. MEK A:171. 57 s.+liitteet.
- Middleton, V., Fyall, A., Morgan, M. & Ranchhod, A. 2009. *Marketing in Travel and Tourism*. 4th Edition. Oxford; Butterworth-Heinemann.
- Morrison, A. & King, B. 2002. Small tourism businesses and e-commerce: Victorian tourism online. *Tourism and Hospitality Research* 4(2), 104–115.
- Page, S. J. & Dowling, R. 2001. *Ecotourism*. Harlow: Pearson Education.
- Page, S. J. & Getz, D. 1997. The business of rural tourism; international perspectives. In: Page, S.J. & Getz, D. (eds). *The Business of Rural Tourism*. London: International Thomson Business Press.
- Patmore, J.A. 1983. *Recreation and Resources: Leisure patterns and Leisure Places*. Oxford: Blackwell.
- Poon, A. 1993. *Tourism, Technology and Competitive Strategies*. Wallingford: CAB International.
- Rutanen, J. & Luostarinen, M. 2000. Luontoyrittäjyys Suomessa. Alueelliset verkostot: luontoyrittäminen, matkailu- maaseutuklusterin loppuraportti. MTT:n julkaisuja, Sarja B.
- Ryymin, J. 2005. Maaseutumatkailu. Toimialaraportti 15/2005. KTM:n ja TE-keskusten julkaisu. 40 s.
- Ryymin, J. 2008. Matkailun ohjelmopalvelut. Toimialaraportti 9/2008. TEM:n ja TE-keskusten julkaisu.

- Saarinen, J. 2002. Luonto ”uuden matkailun ” elämästuotannossa: Katsaus Pohjois-Suomen luontoon perustuvan matkailun kehitykseen. Teoksessa: Saarinen J. & Järviluoma, J. (toim). 2002. Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866.
- Saarinen, J. 2005. Luontomatkaillen kehittäminen ja tutkimus Suomessa. Julkaisussa: Tuulentie, Seija & Saarinen, Jarkko (toim.). 2005. Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. Metlan työraportteja 20. 131 s. ISBN 951-40-1990-3 (PDF). Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>.
- Selby, A. & Petäjäistö, L. 2009. Uneven entrepreneurial responses to demands for tourism-related services adjacent to three national parks in southern Finland. Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 127. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2009/mwp127.htm>
- Selby, A., Neuvonen, M., Petäjäistö, L. & Sievänen, T. 2010. Kansallispuistojen merkitys maaseutumatkailulle. Metsäntutkimuslaitoksen työraportteja 161. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp161.htm>
- Sepponen, P. & Lohiniva, S. 1994. Luontomatkaillen - uusi tutkimuskohde. Julkaisussa: Salmela, S. (toim.). Artikkelisarja Lapin Kansassa 1993–1994. Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema ja Kolarin tutkimusasema. METLA, s. 16–17.
- Sessa, A. 1983. Elements of Tourism. Rome: Catal.
- Sievänen, T. (toim.). 2001. Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. 204 s.+ liitteet.
- Sievänen, T. 2005. Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkaillen tulevaisuudenkuvia. Julkaisussa: Koivula, E. & Saastamoinen, O. (toim.). 2005. Näkökulmia luontomatkailluun ja sen tulevaisuuteen. Tiedonantoja 165. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. 79 s.
- Suomen Golfliitto ry. 2011. <http://www.golf.fi/portal/golfliitto/liitto>
- Suomen hiihtokeskus ry. 2011. Ski.fi. SKHY:n hiihtokeskukset. <http://www.ski.fi/hiihtokeskukset>. 27.06.2011.
- Sundwall, F. 2010. Suomen Ratsastajain Liiton pääsihteeri. Suullinen tiedonanto (26.8.2010).
- Tilastokeskus 2004. Matkailutilasto. SVT Liikenne ja matkailu 2004:11, 82 s.
- Toivonen, A-L. 2008. Kalastusmatkailu numeroina. Kyselytutkimus yrittäjille. Riista- ja kalatalous – selvityksiä 13/2008. 32 s.
- Toivonen, A-L., Kettunen, J., Honkanen, A. & Saarinen, J. 2005. Luonto- ja elämysmatkailu elinkeinon edellytykset. Esiselvitys tutkimusaiheista. Kala- ja riistaraportteja nro 352.
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H. & Nousiainen, I. 2002. Luontomatkaillusta yritystoimintaa. Loppuraportti. 31.05.2002. Joensuun yliopisto. Metsätieteellinen tiedekunta. 74 s.
- Tyrväinen, L. & Järviluoma, J. 2009. Lappi ja Suomi maailman matkailumarkkinoilla. Teoksessa: Tuulentie, S. (toim.). Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki. Minerva kustannus Oy. s. 29–51.
- Tyrväinen, L. & Tuulentie, S. 2010. Luontomatkaillen ja virkistyskäytön haasteet metsien käytölle. Julkaisussa: Sevola, Y. (toim.). Metsä, talous ja yhteiskunta - Katsauksia metsäekonomiseen tutkimukseen. Metlan työraportteja 145: 179–189.
- Uusivuori, J. & Niinistö, S. 2011. Metsien nykyiset käyttömuodot ja niiden merkitys. Julkaisussa: Hetemäki, L., Niinistö, S., Seppälä, R. & Uusivuori, J. 2011. Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa. s. 27–47.
- UNWTO 2010. Tourism Highlights 2010. Edition UNWTO Publications. 12 s. Saatavissa: http://mkt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwtohighlights11enhr_1.pdf
- Verhelä, P. & Lackman, P. 2003. Matkailun ohjelmopalvelut. Matkailuelämyksen tuottaminen ja toteuttaminen. WSOY. Porvoo.
- Vesterinen, N. 2011. Sähköpostiviesti 4.11.2011.
- Vuoristo, K-V. & Santasalo, T. 1991. Suomen matkailun aluerakenne. MEK A 74.
- Vuoristo, K-V. 1998. Matkailun muodot. WSOY. Porvoo. 251 s.
- Walle, A. 1996. Tourism and the internet: opportunities for direct marketing. Journal of Tourism Research 35(1): 72–77.

Wynne, C., Berthon, P., Pitt, L., Ewing, M. & Napoli, J. 2001. The impact of the internet on the distribution value chain. The case of the South African tourism industry. *International marketing Review* 18(4): 420–431.

Ympäristöministeriö 2002. Ohjelma virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. *Suomen ympäristö* 535.

LIITE 1

MATKAILUUN LIITTYVÄT TOL₂₀₀₈-LUOKAT

Luokka	Alaluokka	Toiminta
H Kuljetus ja varastointi		
493 Muu maaliikenteen henkilöliikenne	49399 Muualla luokittelematon muu maaliikenteen henkilöliikenne	Tähän kuuluu: Henkilöliikenne ihmis- tai eläinvetoisilla ajoneuvoilla, kuten vossikka- ja riksakuljetukset. Köysi- ja kaapeliratojen toiminta, hiihto- ja kaapelihissit Tähän ei kuulu Koiravaljakko- ja poroajelut (79900) Museorautatiet (93210)
501 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus	50101 Meriliikenteen henkilökuljetus	Tähän kuuluu: matkustajien aikataulunmukainen ja muu kuljetus meritse ulkomaan liikenteessä joko omilla tai aika- tai matkarahtuilla aluksilla: • autolautat • meriristeilyalukset Tähän ei kuulu: – huviveneiden ja jahtien vuokraus ilman miehistöä (77210)
	50102 Rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus	Tähän kuuluu: – matkustajien aikataulunmukainen ja muu kuljetus rannikkovesillä tai saaristosatamien välisessä liikenteessä: • retkeily-, risteily- tai kiertoajeluveneiden toiminta • yhteysalukset • lossit • vesitaksit jne. Tähän kuuluu myös: – huviveneiden vuokraus miehistöineen meri- tai rannikkoliikenteeseen Tähän ei kuulu: – huviveneiden ja jahtien vuokraus ilman miehistöä (77210) – matkailun ohjelmalvelut, kuten kalastusristeilyt (79900)
503 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus	50300 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus	Tähän kuuluu: – matkustajien kuljetus jokia, kanavia, järviä tai muita sisävesiväyliä pitkin omilla tai aika- tai matkarahtuilla aluksilla – sisävesiristeilyt Tähän kuuluu myös: – huviveneiden vuokraus miehistöineen sisävesiliikenteeseen Tähän ei kuulu: – huviveneiden ja jahtien vuokraus ilman miehistöä (77210) – matkailun ohjelmalvelut kuten kalastusristeilyt (79900)

Luokka	Alaluokka	Toiminta
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta		
551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet	55101 Hotellit	Tähän kuuluu lyhytaikainen, yleensä vuorokausi- tai viikkotaksoitukseen perustuva ja pääasiassa matkailijoille tarkoitettu hotellitasoinen majoitus. Tähän kuuluu: – hotellit – lomahotellit – asunto- ja huoneistohotellit – kesähotellit – kylpylähotellit – kokous- ja konferenssihotellit
	55109 Motellit, matkustajakodit ja vastaavat majoitusliikkeet	Tähän kuuluu lyhytaikainen, yleensä vuorokausi- tai viikkotaksoitukseen perustuva ja pääasiassa matkailijoille tarkoitettu majoitus, joka ei vastaa hotellitasoista majoitusta, mutta on luonteeltaan siihen verrattavissa. Tähän kuuluu: – motellit – matkustajakodit – hostellit, hospitsit ja vastaavat majoitusliikkeet
561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta	56101 Ravintolat	Tähän kuuluu ravintolatoiminta, jossa asiakkaalle on tarjolla omassa keittiössä valmistettuja ruoka-annoksia, alkoholittomia juomia sekä A- ja B-anniskeluoikeuksien piiriin kuuluvia alkoholipitoisia juomia. Käytettävissä ovat ruokailupaikat sisätiloissa. Tähän kuuluu myös: – tilaus- ja kerhoravintolat
	56102 Kahvila-ravintolat	Tähän kuuluu ravitsemistoiminta, jossa asiakkaalle on tarjolla omassa keittiössä valmistettuja ruoka-annoksia keskiolutoikeuksin tai ilman anniskeluoikeuksia. Käytettävissä on ruokailupaikat sisätiloissa. Tähän kuuluu: – kahvila-ravintolatoiminta – pikaruokaravintolat – hampurilais- ja kebab-ravintolat – pizzeriat Tähän ei kuulu: – A-anniskeluoikeuksin varustettu ravitsemistoiminta (56101) – keskiolutbaarit ja pubit (56301) – kahvilat (56302)
	56103 Ruokakioskit	Tähän kuuluu: – aterioiden noutopisteet (take-away) – grillikioskit – liikkuvat myyntikojut ja -vaunut Asiakkaan käytettävissä ei ole sisätiloja, mutta ulkopuolella voi olla pöytiä ja istumapaikkoja. Tähän ei kuulu: – elintarvikekioskit (47114) – jäätelökioskit (47291)
562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut	56210 Pitopalvelu	Tähän kuuluu: – asiakkaan kanssa tehtyyn sopimukseen perustuva, erityistä tilaisuutta varten järjestettävä ateriapalvelu asiakkaan määrittämässä tiloissa (juhlat, yritysten edustustilaisuudet yms.) – pitopalvelu, juhlapalvelu
563 Baarit ja kahvilat	56301 Olut- ja drinkkibaarit	Tähän kuuluu: – pubit – baarit – olutravintolat – yökerhot – cocktailbaarit Tarjolla on pääasiassa alkoholijuomia. Omassa keittiössä valmistettuja ruoka-annoksia ei ole, mutta tarjolla voi olla muualla valmistettuja, mahdollisesti paikan päällä lämmitettäviä annoksia.
	56302 Kahvilat ja kahvibaarit	Tähän kuuluu: – kahvilat ja kahvibaarit – konditoria-kahvilat – jäätelöbaarit Tarjolla on pääasiassa alkoholittomia juomia, mutta kahvilat voivat olla myös alkoholioikeuksin varustettuja. Omassa keittiössä valmistettuja ruoka-annoksia ei ole tarjolla.

Metlan työraportteja 217

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp217.htm>

Luokka	Alaluokka	Toiminta
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta		
791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta	79110 Matkatoimistojen toiminta	<p>Tähän kuuluvat matkatoimistot, jotka harjoittavat erilaisten matkojen sekä kuljetus- ja majoituspalvelujen tukku- tai vähittäismyyntiä yleisölle ja yritysasiakkaille.</p> <p>Tähän kuuluu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – valmismatkojen, risteilyjen ja majoituksen myynti – lento-, juna- ym. liput sekä muut oheispalvelut, kuten ajoneuvovuokraus <p>Tähän ei kuulu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – liikenneyhtiöiden omat myyntitoimistot kuuluvat kyseisen liikennemuodon mukaiseen luokkaan – lomaosakkeiden vaihtopalvelu (79900)
	79120 Matkanjärjestäjien toiminta	<p>Tähän kuuluu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – valmismatkojen ja tilausmatkojen järjestäminen, kokoaminen ja markkinointi: nämä matkat myydään suoraan vähittäismyyntinä henkilöille tai tukkumyyntinä matkatoimistoille. Matkat sisältävät yleensä kuljetuksen ja majoituksen. Pakettiin voi sisältyä myös aterioita sekä käyntejä museoissa, historiallisissa tai kulttuurinähtävyyksissä, teatteri-, musiikki- tai urheilutapahtumissa. <p>Tähän kuuluu myös:</p> <ul style="list-style-type: none"> – itsenäisten matkanjohtajien toiminta <p>Tähän ei kuulu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - erilaiset matkailun ohjelmapalvelut: luonto- ja elämysmatkailu, seikkailut, safarit yms. (79900) – omaan lukuun toimivat erä- ja vaellusoppaat (79900)
799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	79900 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	<p>Tähän kuuluu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – matkoihin liittyvät varauspalvelut: – kuljetus-, hotelli-, ravintola-, autonvuokraus-, huvi- ja urheilutilaisuus- ym. varaukset – lomaosakkeiden vaihtopalvelu – lomamökkien ja loma-asuntojen välityspalvelut – matkailuun liittyvä asuntojen on-line-vaihtopalvelu – matkailunedistämistoiminta: <p>valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen, esim. kuntien matkailutoimistot</p> <ul style="list-style-type: none"> – erilaiset matkailun ohjelmapalvelut: luonto- ja elämysmatkailu, seikkailut, safarit, kalastusristeilyt yms. – matkaoppaiden palvelut – omaan lukuun toimivat erä- ja vaellusoppaat <p>Tähän kuuluu myös:</p> <ul style="list-style-type: none"> – lipputoimistojen palvelut <p>Tähän ei kuulu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta (79110, 79120) – kokousten ja konferenssien järjestäminen ja hallinnointi (82300) – lippujen myynti ”ovelta” tapahtumien yhteydessä luokitellaan kyseisen tilaisuuden järjestäjän toiminnan mukaan

Luokka	Alaluokka	Toiminta
R Taiteet, viihde ja virkistys		
910 Kirjastojen, arkistojen, museoiden ja muiden kulttuurilaitosten toiminta	91020 Museoiden toiminta	Tähän kuuluu: – kaikenlaisten museoiden toiminta – taidemuseot – historialliset museot ml. sotamuseot – luonnonhistorialliset museot – tiede- ja teknologiamuseot – muut erikoismuseot, kuten kotimuseot – ulkoilmamuseot Tähän ei kuulu: – kaupalliset taidegalleriat (47781) – taideostosten ja museoesineiden konservointi itsenäisenä toimintana (90030) – kirjastojen ja arkistojen toiminta (91010) – historialliset nähtävyydet (91030) – museorautatiet (93210)
	91030 Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta	Tähän kuuluu: – historiallisten paikkojen ja rakennusten suojeleminen ja toiminta: linnanrauniot ja linnoitukset, muinaiset hautapaikat, kalliomaalaukset, hiidenkirnut, laivojen hylät yms. Tähän ei kuulu: – historiallisten paikkojen ja rakennusten korjaaminen ja entistäminen (F) – ulkoilmamuseot (91020) – museorautatiet (93210)
	91040 Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta	Tähän kuuluu: – kasvitieteellisten puutarhojen toiminta – eläintarhojen toiminta – eläinpuistojen ja kotieläintarhojen toiminta – akvaarioiden ja delfinaarioiden toiminta – luonnonpuistojen ja luonnonsuojelualueiden toiminta Tähän ei kuulu: – maisemanhoito sekä viheralueiden ja puutarhojen hoito (81300) – vapaa-ajan kalastukseen ja metsästyksen liittyvien kalastus- ja metsästysalueiden toiminta (93190)
931 Urheilutoiminta	93110 Urheilulaitosten toiminta	Tähän kuuluu: – ulko- ja sisäurheilupaikkojen toiminta (tilat voivat olla avoimia tai katettuja): – uimahallit ja -stadionit – jää- ja urheiluhallit – yleisurheilukentät ja -stadionit – tenniskentät ja -hallit – talviurheiluareenat ja -stadionit, hiihtoputket – golfkentät – keilahallit ja biljardisalit – jalkapallo- ja pesäpallostadionit – ravi-, auto-, koira- ja muut kilparadat – nyrkkeilyareenat – ampumaradat – muut urheilu- ja kilpailupaikat Tähän ei kuulu: – hiihtohissien toiminta (49399) – vapaa-ajan välineiden ja urheiluvälineiden vuokraus (77210) – kuntosalien toiminta (93130) – puistojen ja uimarantojen toiminta (93299)
	93190 Muu urheilutoiminta	Tähän kuuluu: – urheilutapahtumien tuottajien ja promootorien toiminta riippumatta siitä, onko heillä omat tilat tapahtumien järjestämiseen – omaan lukuun toimivien ammattiurheilijoiden, -valmentajien, -erotuomarien, -tuomarien jne. toiminta – urheilun ja liikunnan keskusjärjestöjen ja -lajiliittojen sekä liigojen toiminta – urheilutapahtumien edistämiseen liittyvä toiminta – kilpahevostallien ja ratsastustallien toiminta – kilpa-auto-, -mootoripyörä- ja -venetallien toiminta – vapaa-ajan kalastukseen ja metsästyksen liittyvien kalastus- ja metsästysalueiden toiminta

jatkuu...

Metlan työraportteja 217

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2012/mwp217.htm>

jatkuu...

Luokka	Alaluokka	Toiminta
		<ul style="list-style-type: none"> – urheilu- ja virkistystarkoituksessa tapahtuvaa metsästystä ja kalastusta tukeva toiminta Tähän ei kuulu: <ul style="list-style-type: none"> – urheiluvälineiden vuokraus (77210) – urheilukoulujen ja -opistojen toiminta (85510) – urheiluohjaajien ja -opettajien toiminta (85510) – ratsastuskoulut, ratsastusvalmennus (85510) – urheilutapahtumien järjestäminen (93120) – puistojen ja uimarantojen toiminta (93299) – luonto- ja elämysmatkailu (79900)
932 Huvi- ja virkistystoiminta	93210 Huvi- ja teemapuistojen toiminta	Tähän kuuluu: <ul style="list-style-type: none"> – huvi-, teema- ja seikkailupuistot – vesipuistot – planetaariot – näkötornit – museorautatiet Tähän kuuluu myös: <ul style="list-style-type: none"> – kiertävät tivolit Tähän ei kuulu: <ul style="list-style-type: none"> – sirkukset (90010) – akvaariot ja delfinaariot (91040) – eläin- ja kotieläintarhat (91040)
	93291 Hiihto- ja laskettelukeskukset	Tähän kuuluu hiihto- ja laskettelurinteiden ylläpito ja toiminta: <ul style="list-style-type: none"> – laskettelu- ja lautailuopetus, välinevuokraus, välinehuolto – rinteiden ja latujen lumetus Tähän ei kuulu: <ul style="list-style-type: none"> – tunturihotellit (55101) ja -ravintolat (5610) – erillinen hiihtovälineiden vuokraus (77210) – itsenäisesti toimivat hiihdonopettajat (85510) – hiihtohissien toiminta (49399) – hiihtoputkien toiminta (93110)
	93299 Muualla luokittelematon huvi- ja virkistystoiminta	Tähän kuuluu: <ul style="list-style-type: none"> – tanssisalit ja -lavat – pelihallit, viihdepeliatomaatit: – flipperit, jalkapallopelit, autopelit yms – vapaa-ajan liikkumismuotoja palveleva toiminta, esim. venekerhot pursiseurat ja niiden venesatamat – vapaa-ajan välineiden ja huvivälineiden vuokraus kiinteänä osana muuta virkistyspalvelujen tarjontaa – uimarantojen toiminta ml. pukeutumiskoppien, säilytyslokeroiden, tuolien jne. vuokraus – virkistyspuistojen toiminta Tähän kuuluu myös huvi- ja virkistystapahtumien tuottajien ja tapahtumayrittäjien toiminta, paitsi taide- ja urheilutapahtumien järjestäminen (90020, 93120) Tähän ei kuulu <ul style="list-style-type: none"> – köysi- ja kaapeliratojen toiminta, hiihto- ja kaapelihissit (49399) – veneiden vuokraus miehistöineen kalastusretkiä varten (50102, 50300) – vierasvenesatamat (55300) – matkailuvaunualueet, leirintäalueet ja leiripaikat (55300) – tanssikoulut (85520) – teatteri- ja sirkusryhmät (90010) – ääni- ja valoesitykset (showt) (90020) – rahapeliautomaatit (92000) – ampumaradat (93110)